

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΡΤΕΜΙΟΣ
(Α.Μ. Ι2013138)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΣΤΟΝ ΚΑΝΑΔΑ

Επιβλέπων καθηγητής: κ. ΔΑΜΗΛΑΚΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΚΕΡΚΥΡΑ 2021

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Η μετανάστευση - Εννοιολογική προσέγγιση.....	4
Οι Έλληνες και η μετανάστευση.....	6
Η μετανάστευση των Ελλήνων στην Αμερική.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	12
Η μετανάστευση των Ελλήνων στον Καναδά	12
α. Τα μεταναστευτικά ρεύματα: ιστορικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	12
β. Η μεταναστευτική διαδικασία και η εγκατάσταση στη χώρα υποδοχής.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	22
Μεταναστευτικές πολιτικές και στάσεις απέναντι στη μετανάστευση	
α. Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική.....	22
β. Η μεταναστευτική πολιτική του Καναδά και η στάση της κοινωνίας απέναντι στη μετανάστευση.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	29
Κοινοτική οργάνωση και ένταξη στην κοινωνία της χώρας υποδοχής.....	29
α. Κοινοτικοί θεσμοί της ελληνικής παροικίας στον Καναδά...29	
β. Η ενσωμάτωση στη χώρα υποδοχής.....	37
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	46
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	51

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας αποτελεί η μελέτη της υπερατλαντικής μετανάστευσης των Ελλήνων στον Καναδά. Η εργασία εξετάζει το μεταναστευτικό ρεύμα στον Καναδά πριν και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τη μεταναστευτική πολιτική του Καναδά. Επίσης, μελετά την κοινοτική οργάνωση, τις κοινοτικές δομές των Ελλήνων του Καναδά, και τον βαθμό ένταξής τους στην πολυπολιτισμική του κοινωνία.

Λέξεις-κλειδιά: Ελληνική μετανάστευση, Καναδάς, ελληνικές μεταναστευτικές κοινότητες, μεταναστευτική πολιτική, κοινοτική οργάνωση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση - Εννοιολογική προσέγγιση

Το θέμα της μετανάστευσης παρουσιάζει ιδιαίτερη πολυπλοκότητα και εμφανίζει μια ποικιλία εκφάνσεων ενώ έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας και πρόσφορο πεδίο για κοινωνιολογική, ιστορική και οικονομική προσέγγιση.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα κατ' εξοχήν κοινωνικό και οικονομικό φαινόμενο, η εκδήλωση του οποίου έχει διαχρονικό χαρακτήρα και εκτείνεται σε παγκόσμια κλίμακα, ενώ η αντιμετώπισή του ποικίλει ανάλογα με την κοινωνία και την εποχή.

Τα αίτια του φαινομένου διακρίνονται επίσης από ποικιλία και πολυπλοκότητα. Αρχικά, η μετανάστευση αντιμετωπίσθηκε ως μια φυσιολογική τοπική μετατόπιση με στόχο την αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Ωστόσο ως φαινόμενο δεν περιορίζεται με ευκολία εντός συγκεκριμένων ορίων καθώς ο χαρακτήρας των αιτίων της ποικίλει. Κύριο αίτιο αποτελούν πάντα οι πιεστικοί παράγοντες ζωής, οι οποίοι ωθούν τα άτομα στην αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και στην απόκτηση μεγαλύτερης οικονομικής και κοινωνικής ανεξαρτησίας: τα αποτελέσματα των ερευνών συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι οι λόγοι οι οποίοι ωθούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση είναι οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί, θρησκευτικοί και πολιτιστικοί.

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) ορίζει τη μετανάστευση ως μια διαδικασία στην οποία περιλαμβάνεται «μετακίνηση προσφύγων, εκτοπισμένων και ξεριζωμένων ατόμων, και οικονομικών μεταναστών» (Μαράντου-Αλιπράντη, 2007). Αντίστοιχα, η Τερκενλή (2007), ορίζει τη μετανάστευση ως τη μόνιμη ή την προσωρινή μεταβολή στον τόπο εγκατάστασης η οποία αφορά ένα πρόσωπο ή ένα κοινωνικό σύνολο –είτε η μεταβολή αυτή είναι εκούσια ή ακούσια– και έχει ως στόχο την αλλαγή στις συνθήκες και τον τρόπο ζωής. Ο Ταπεινός (1993), χρησιμοποιώντας έναν εναλλακτικό ορισμό του φαινομένου, υπογράμμισε πως η μετανάστευση αφορά τη μετακίνηση ατόμων είτε μεμονωμένα είτε ομαδικά, από τον τόπο γέννησης σε έναν τόπο με τον οποίο δεν έχουν ιδιαίτερη σχέση.

Η διεθνής μετανάστευση διακρίνεται με βάση δύο κατηγορίες κριτηρίων, τα περιγραφικά κριτήρια, τα οποία αφορούν τη χώρα καταγωγής, το φύλο κ.λ.π., και τα αναλυτικά κριτήρια, τα οποία αφορούν τους λόγους μετανάστευσης, τους παράγοντες που έπαιξαν ρόλο σε αυτή, κ.τ.λ. Παράλληλα, ενώ υπάρχει πάντα η διάκριση ανάμεσα στη μετανάστευση η οποία πραγματοποιείται για οικονομικούς λόγους και σε εκείνη η οποία πραγματοποιείται για πολιτικούς λόγους (Μαράντου-Αλιπράντη, 2007). Γενικότερα, η μετανάστευση μπορεί να διακριθεί σε βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη, ατομική ή ομαδική, εσωτερική ή διεθνής, προσωρινή ή μόνιμη, εκούσια ή ακούσια, και ηπειρωτική ή υπερπόντια, ανάλογα με τους γενεσιουργούς της παράγοντες.

Οι παράγοντες οι οποίοι ευθύνονται για το φαινόμενο της μετανάστευσης παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις οι οποίες έχουν σχέση τόσο με τη γεωγραφική περιοχή όσο και με την ιστορική περίοδο, ενώ συνδέονται άμεσα τόσο με τη χώρα προέλευσης όσο και με τη χώρα προορισμού. Η έννοια της μετανάστευσης αρθρώνεται πάνω σε δύο βασικούς άξονες, οι οποίοι βρίσκονται σε αλληλεπίδραση: ο ένας, αφορά το γενικότερο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό-κοινωνικό περιβάλλον, τα χαρακτηριστικά του οποίου καθορίζουν τη διασπρωμάτωση του πληθυσμού σε εθνικό και κοινωνικό επίπεδο, και την κατεύθυνση που ακολουθούν οι μεταναστευτικές ροές. Ο δεύτερος άξονας, αφορά το τοπικό περιβάλλον, και ειδικότερα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της οικονομικής και κοινωνικής διάρθρωσης της χώρας προέλευσης και της χώρας προορισμού, τα οποία καθορίζουν την ιδιοσυστασία του φαινομένου της μετανάστευσης, στις δύο αυτές γεωγραφικές περιοχές (Συκάς, 2008).

Η ερμηνεία του μεταναστευτικού φαινομένου επιχειρείται από διάφορες θεωρητικές σχολές. Έτσι, σύμφωνα με τη νεοκλασική σχολή, η μετανάστευση αποτελεί προσωπική επιλογή, και πραγματοποιείται μέσα στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς και της ελεύθερης γεωγραφικής μετακίνησης των ατόμων, τα οποία αποτελούν τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής κεφαλαίου και εργασίας (Eklund, 2000). Οι θεωρίες της νεοκλασικής σχολής επικράτησαν μέχρι τη δεκαετία του 1970, υπογραμμίζοντας κυρίως τους οικονομικούς παράγοντες που ωθούν τα μεταναστευτικά ρεύματα, με την έννοια πως ο βασικός στόχος των ρευμάτων αυτών είναι το καλύτερο βιοτικό επίπεδο για τα

άτομα και τις οικογένειές τους (Kofman et. al. 2000). Σύμφωνα δε με τον Lee (στο Ιωσηφίδης, 2002), οι παράγοντες οι οποίοι ωθούν ένα άτομο στη μετανάστευση, είναι παράγοντες οι οποίοι: α) αφορούν τη χώρα προέλευσης, β) αφορούν τη χώρα υποδοχής, και γ) αφορούν προσωπικά, ατομικά κριτήρια. Οι θεωρίες της δομικής σχολής, οι οποίες και αυτές επικεντρώνονται στα οικονομικά κριτήρια ως βασική αιτία μετανάστευσης, υποστηρίζουν πως οι εργαζόμενοι σε αναπτυσσόμενες χώρες επιλέγουν ως χώρα προορισμού βιομηχανοποιημένες χώρες και αγορές εργασίας στις οποίες παρότι επικρατούν δυσμενείς εργασιακές συνθήκες, εξασφαλίζονται υψηλότεροι μισθοί σε σχέση με τους αντίστοιχους της χώρας υποδοχής (Μαράντου-Αλιπράντη, 2007). Ακόμη, η εναλλακτική θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων, (Wallerstein, 1974), πρεσβεύει πως η μετανάστευση είναι το αποτέλεσμα της επέκτασης του καπιταλιστικού συστήματος, και χαρακτηρίζει τη μετανάστευση των δεκαετιών του '50, του '60 και του '70 ως μετανάστευση «προσκεκλημένων εργαζομένων», (guest workers), οι οποίοι απασχολούνται σε εργασίες «3D», (Dirty, Dangerous Difficult). Τέλος, οι μελετητές συμφωνούν πως τα άτομα μεταναστεύουν εξαιτίας του οικονομικού τους συμφέροντος, επιλέγοντας τη χώρα προορισμού με βάση κριτήρια που αφορούν την άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου και τις καλύτερες συνθήκες ζωής (Δαμανάκης, 1999· Ravenstein, 1989).

Οι Έλληνες και η μετανάστευση

Στην ιστορία της νεοελληνικής μετανάστευσης, διακρίνονται τρεις χρονικές περίοδοι:

α) *Από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα μέχρι το 1830 και τη δημιουργία του ελληνικού κράτους.*

Η περίοδος αυτή, είναι η μεγαλύτερη σε διάρκεια –4 αιώνες– καθώς η επικράτηση της οθωμανικής αυτοκρατορίας οδήγησε ένα τμήμα του πληθυσμού εκτός ελληνικού εδάφους, με προτίμηση την Ιταλία και τη Δυτική Ευρώπη, ενώ ένα μέρος του μεταναστευτικού ρεύματος κινήθηκε προς τις βόρειες χώρες των Βαλκανίων και τον Καύκασο (Βακαλόπουλος, 1988). Από τα τέλη του 15^{ου} ως τις αρχές του 18^{ου} αιώνα, η μεταναστευτική ροή απέκτησε

μαζικό χαρακτήρα (Χασιώτης, 2000), και κινήθηκε κυρίως προς τη νότια Ιταλία (Μανούσακας, 1991). Κατά τη λήξη των δύο ρωσοτουρκικών πολέμων (1768-1774 και 1787-1792) παρατηρείται επίσης ένα κύμα μαζικής αποδημίας προς την κεντρική και δυτική Μεσόγειο, την Αυστρία, την Ουγγαρία, τη νότια Ουκρανία, την Κριμαϊκή χερσόνησο και τη Ρωσία (Φωτιάδης, 1990). Μαζική μεταναστευτική ροή παρουσιάστηκε επίσης κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 λόγω των βιαιοπραγιών του τουρικού καθεστώτος, ροή η οποία κατευθύνθηκε προς τη Ρωσία, την κεντρική και δυτική Ευρώπη και τις Η.Π.Α (Burgess, 2018).

β) Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, παρότι υπήρξε ένα μεγάλο ρεύμα επιστροφών αποδήμων, κάνοντας τον πληθυσμό της Ελλάδας από τις 651.233 κατοίκους που ήταν το 1834, να φτάσει τις 930.295 το 1844, και το 1.096.810 το 1861, η μετανάστευση δε σταμάτησε. Η ανάπτυξη εμπορικών και ναυτιλιακών δραστηριοτήτων βοήθησε στην ενδυνάμωση των ήδη υπάρχουσών ελληνικών παροικιών στη Δυτική Ευρώπη, στα ανατολικά και βόρεια παράλια του Εύξεινου πόντου, και στη νότια Ρωσία. Επίσης, Έλληνες Μικρασιάτες εγκαταστάθηκαν στην Αίγυπτο, και ειδικότερα στην Αλεξάνδρεια, το Κάιρο, και το Πορτ-Σαΐτ. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ξεκινά η πρώτη μεγάλη υπερπόντια μεταναστευτική ροή κυρίως προς τις Η.Π.Α. Την περίοδο αυτή, το μεταναστευτικό κύμα παρουσιάζει αλματώδη άνοδο, φτάνοντας σε πρωτοφανές επίπεδο για τα ελληνικά δεδομένα, κυρίως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, καθώς, σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, κατά το χρονικό διάστημα 1890-1940 μετανάστευσαν 508.480 Έλληνες, εκ των οποίων οι 442.365 είχαν προορισμό την Αμερική (Βουλή των Ελλήνων, 2006).

γ) Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι σήμερα.

Κατά τη χρονική περίοδο αυτή, χώρες υποδοχής αποτελούν τόσο υπερπόντιες, όσο και ευρωπαϊκές. Ωστόσο, τα 2/3 του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού κατευθύνεται σε χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Η υπερπόντια μετανάστευση παρουσιάζει πλέον σημαντική μείωση, και αφορά κυρίως χώρες της κεντρικής, δυτικής και νότιας Αφρικής, τη Λατινική Αμερική

–κυρίως την Αργεντινή και τη Βραζιλία–, τον Καναδά, και την Αυστραλία. Ένα νέο μεταναστευτικό κύμα δέχεται η Αμερική γύρω στο 1965, ωστόσο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, ένα ποσοστό της τάξης του 20% κατευθύνεται στον Καναδά και ένα 13% στην Αυστραλία, ενώ το 60% του μεταναστευτικού ρεύματος κατευθύνεται στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, και ιδιαίτερα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, όπου κατά το χρονικό διάστημα 1960-1976 απορροφήθηκαν «προσωρινά» 600.000 εργάτες, αριθμός που φτάνει το 84% του συνολικού ποσοστού της ελληνικής μεταναστευτικής ροής στην Ευρώπη.

Από τη δεκαετία του 1960 και μετά, παρατηρείται για πρώτη φορά η τριτοβάθμια εκπαιδευτική μετανάστευση, σε ανώτερες και ανώτατες σχολές της δυτικής, της ανατολικής Ευρώπης, των Η.Π.Α και του Καναδά. Τέλος, θα πρέπει εδώ να σημειωθεί η μετανάστευση για πολιτικούς λόγους, η οποία εμφανίστηκε κατά την εικοσιπενταετία 1940-1965.

Η μετανάστευση των Ελλήνων στην Αμερική

Περίπου το σύνολο του μεταναστευτικού ρεύματος κατά το χρονικό διάστημα 1890-1920 –ποσοστό που αντιστοιχεί στο 1/10 του ελληνικού πληθυσμού και το 1/5 του εργατικού ελληνικού δυναμικού– μετανάστευσε στην Αμερική, τη «Γη της Επαγγελίας» η οποία υποσχόταν πλούτο, ευημερία, και πλήθος «ευκαιριών» στους «τυχερούς» που θα έφταναν εκεί.

Οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν τους Έλληνες στην υπερατλαντική μετανάστευση βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με την ανάπτυξη μιας παγκόσμιας αγοράς εργατικού δυναμικού, η οποία αποτέλεσε πόλο έλξης εκατομμυρίων εργατών στην αναπτυσσόμενη Δύση. Ειδικότερα, η μετανάστευση της χρονικής αυτής περιόδου οφείλεται σε παράγοντες τόσο εσωτερικούς όσο και εξωτερικούς. Οι εσωτερικοί παράγοντες αφορούν τις εγγενείς αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας όχι μόνο στον τομέα της αγροτικής πολιτικής –χαρακτηριστικό παράδειγμα της οποίας αποτελεί η κρίση στην αγορά της σταφίδας στα τέλη του 19ου αιώνα– σε συνδυασμό με τις αγροτικές καταστροφές αλλά και στη γενικότερη κατάσταση της νεοελληνικής οικονομίας η οποία εμφάνιζε σειρά προβλημάτων όπως η

ανεξέλεγκτη άνθιση της τοκογλυφίας στην ύπαιθρο, τα περίπλοκα στρατολογικά ζητήματα, οι βαριές οικονομικές επιβαρύνσεις στις οικογένειες κ.α. Αντίστοιχα, οι εξωτερικοί παράγοντες αφορούν τη σειρά των σοβαρών προβλημάτων που προκλήθηκαν από την κρίση του Ανατολικού Ζητήματος και τον τρόπο που αυτή επηρέασε την Ελλάδα, το μεγάλο κόστος των αλλεπάλληλων ναυτικών εξοπλισμών λόγω των ελληνοτουρκικών κρίσεων, οι πόλεμοι του 1897, του 1912-13, του 1919-1922, ο Εθνικός Διχασμός, καθώς και τα συνεχόμενα προσφυγικά κύματα τα οποία έφταναν στην Ελλάδα από το 1885 μέχρι το 1930 περίπου από τις περιοχές της Ανατολικής Ρωμυλίας, της Θράκης, του Καυκάσου, της Χερσονήσου της Κριμαίας, του Πόντου και της Μ. Ασίας (Χασιώτης, 2007).

Κατά τα πρώτα έτη της μετανάστευσης προς την Αμερική, η αναχώρηση πραγματοποιούνταν αποκλειστικά από διάφορα ευρωπαϊκά λιμάνια. Σύντομα ωστόσο, το 1902, άρχισαν να αποπλέουν ατμόπλοια από το λιμάνι της Πάτρας, της Καλαμάτας και από το λιμάνι του Πειραιά. Το ταξίδι, διάρκειας είκοσι ημερών, ήταν ιδιαίτερα επώδυνο και κουραστικό, καθώς οι μετανάστες ταξίδευαν αποκλειστικά στην τρίτη θέση, σε ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες. Κατά τη διάρκεια των πρώτων δεκαετιών, θα πρέπει να υπογραμμιστεί πως οι Έλληνες μετανάστες κατά τη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν άνδρες. Ήδη από το 1892, οι Έλληνες που έφταναν στην Αμερική, μετέβαιναν στον μικρό νησί Έλλης Άιλαντ στη Νέα Υόρκη, το οποίο λειτουργούσε ως χώρος υποδοχής όπου πραγματοποιούνταν τόσο διοικητικός όσο και –ενδελεχής– ιατρικός έλεγχος εισόδου, και εφόσον διαπιστωνόταν κάποιο πρόβλημα υγείας, ο υποψήφιος μετανάστης ήταν υποχρεωμένος να επιστρέψει στην πατρίδα του με την ίδια ατμοπλοϊκή εταιρεία με την οποία είχε φτάσει στην Αμερική.

Ο τομέας στον οποίο αναζήτησε εργασία η μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων μεταναστών ήταν αυτός της βιομηχανίας και των κατασκευών. Πολλοί Έλληνες εργάστηκαν επίσης, είτε στα ορυχεία είτε ως υπάλληλοι σε καταστήματα, ακόμη και ως πλανόδιοι πωλητές. Τον πρώτο καιρό, θεωρώντας την παραμονή τους εκεί ως προσωρινή, άλλαζαν εργασία συχνά και διέμεναν μαζί κατά ομάδες, σε κατοικίες με στοιχειώδη μορφή. Αργότερα ωστόσο, καθώς αποκτούσαν πλέον μόνιμη εργασία, η εγκατάστασή τους οργανώθηκε διαφορετικά, υπό κανονικές συνθήκες, έκαναν οικογένεια –

συνήθως με γυναίκες οι οποίες είχαν φτάσει εκεί από την Ελλάδα—, προχώρησαν στη συγκρότηση ομογενειακών οργανώσεων ενώ ξεκίνησαν την έκδοση εφημερίδων ειδικά σε πόλεις στις οποίες υπήρχε μεγάλος αριθμός Ελλήνων. Από τη δεκαετία του 1920, πολλοί Έλληνες μετανάστες απέκτησαν αμερικανική υπηκοότητα.

Μέχρι το 1922-1924, η μεταναστευτική ροή των Ελλήνων στις Η.Π.Α αυξανόταν σταθερά, με την αλλαγή όμως της μεταναστευτικής νομοθεσίας μέχρι το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ο αριθμός αυτός μειώθηκε σημαντικά. Με βάση τη δήλωση σχετικά με τη μητρική γλώσσα, στην αμερικανική απογραφή του 1930 ο αριθμός των Ελλήνων στις Η.Π.Α άγγιζε τις 200.000, ενώ σύμφωνα με άλλους υπολογισμούς, ο αριθμός αυτός άγγιζε τις 350.000. Το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων μεταναστών εγκαθίσταται σε αστικά κέντρα τα οποία βρίσκονταν στις πολιτείες της βόρειας και κεντρικής ακτής του Ατλαντικού, – είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως το 1910 η Νέα Υόρκη καταγράφει έναν αριθμό Ελλήνων μεταναστών που αγγίζει τις 12.000—, και ένα αρκετά μεγάλο μέρος οδεύει προς τις μεσοδυτικές πολιτείες, με κυριότερους προορισμούς τη Γιούτα και το Κολοράντο, καθώς επίσης και στην Καλιφόρνια, απασχολούμενοι στα ορυχεία και τα κατασκευαστικά έργα τα οποία αφορούσαν το σιδηροδρομικό δίκτυο. Παρά το μέγεθος των δυσκολιών οι οποίες προκλήθηκαν από τη μεγάλη οικονομική ύφεση του 1930, η μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών προσανατολίστηκε στις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Όπως ήδη σημειώθηκε παραπάνω, η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών ανήκε στον ανδρικό πληθυσμό, ωστόσο κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου παρατηρήθηκε μια αυξητική τάση στις Ελληνίδες μετανάστριες, η οποία βοήθησε σημαντικά στη δημιουργία των ελληνικών κοινοτήτων και τη καλλιέργεια των κατάλληλων συνθηκών οι οποίες ευνόησαν τη μόνιμη πλέον εγκατάσταση. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί πως ο αριθμός των γυναικών μεταναστριών στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν τόσο σημαντικός ώστε η ελληνική πολιτεία θέσπισε ειδική στοχευμένη νομοθεσία, η οποία απαγόρευε ρητά τη μετανάστευση γυναικών και παιδιών χωρίς τη συνοδεία ανδρικού στενού συγγενούς (Κωνσταντινίδης, 2006).

Από την περίοδο του Μεσοπολέμου, λόγω των περιορισμών στην μεταναστευτική πολιτική των ΗΠΑ από το 1924 και εξής, ενισχύθηκαν τα

μεταναστευτικά ρεύματα προς άλλους υπερατλαντικούς προορισμούς, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Καναδάς. Τα ρεύματα αυτά, ενισχύθηκαν ιδιαίτερα κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Τα ελληνικά μεταναστευτικά ρεύματα στον Καναδά

Ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο ο Καναδάς αποτέλεσε προορισμό των Ελλήνων μεταναστών ήταν η άνθηση της οικονομίας του κατά τα χρόνια που ακολούθησαν τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Ο Καναδάς ανέπτυξε εξαιρετικά ισχυρή οικονομία, γεγονός το οποίο βοήθησε σημαντικά τους Έλληνες μετανάστες να εκπληρώσουν τις προσδοκίες τους, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους σε αυτόν. Αντίστοιχες συνθήκες αποτέλεσαν και τις γενεσιουργές αιτίες της επιλογής των Η.Π.Α ως τόπου προορισμού των Ελλήνων μεταναστών.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως ακόμα και αν, αρχικά, οι συνθήκες ζωής στη χώρα αυτή δεν ήταν οι ιδανικές, σε κάθε περίπτωση, ήταν καλύτερες από τις συνθήκες οι οποίες επικρατούσαν στη μητροπολιτική Ελλάδα της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το θέμα της εργασίας και της αμοιβής της. Ο βαθμός απορρόφησης των μεταναστών σε διάφορες εργασίες ήταν υψηλός, και μάλιστα με αντίστοιχα ικανοποιητική αμοιβή, ενώ, πολλές φορές, στις συγκεκριμένες εργασίες υπήρχαν και προοπτικές εξέλιξης (Μουσούρου, 1991). Σύμφωνα με τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες οι οποίες επικρατούσαν στον Καναδά, οι μετανάστες είχαν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν συνεχή εργασία που καλυπτόταν από συμβόλαιο το οποίο παρείχε επίσης παροχή ασφαλιστικής κάλυψης, εξασφάλιση στέγης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης καθώς μια σειρά οικογενειακών επιδομάτων, στοιχεία ιδιαίτερα σημαντικά, τα οποία βοηθούσαν τους μετανάστες στην καλλιέργεια του αισθήματος της ασφάλειας και της σιγουριάς.

α. Τα μεταναστευτικά ρεύματα: ιστορικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η περίοδος πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Η εξέλιξη της ελληνικής μετανάστευσης στον Καναδά, συνδέεται άμεσα, από το τέλος του 19ου αιώνα μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη

μεταναστευτική ροή προς τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ωστόσο θεωρείται ως πιθανό το γεγονός να επισκέφθηκαν τις ακτές του Καναδά Έλληνες ναυτικοί, πολύ πριν από τον 19ο αιώνα καθώς, υπάρχουν αναφορές σε αρκετά ελληνικά ονόματα, ανάμεσα σε αυτά των πρώτων Ισπανών και Γάλλων εξερευνητών του 16ου και 17ου αιώνα.

Ο Ιωάννης Φωκάς, Juan de Fuca στα Ισπανικά, ο οποίος καταγόταν από το Βαλεριάνο της Κεφαλονιάς, ανακάλυψε τα Στενά, τα οποία βρίσκονται νότια της νήσου Βανκούβερ και με τον τρόπο αυτό έγινε ο πρώτος Έλληνας, και, κατ' επέκταση Ευρωπαίος, ο οποίος έφτασε στον ΝΔ Καναδά. Την άνοιξη του 1592 ξεκίνησε από το Ακαπούλκο κατευθυνόμενος βόρεια, πέρασε την Καλιφόρνια, ανέβηκε ακόμη βορειότερα κι εισήλθε σε ένα πέρασμα με κατεύθυνση αρχικά προς τα ανατολικά και αργότερα Β και ΒΑ, ανακαλύπτοντας στη Δυτική Ακτή της Χώρας το θαλάσσιο Στενό ανάμεσα στην Επαρχία της Βρετανικής Κολομβίας του Καναδά και της Πολιτείας Ουάσιγκτον των Η.Π.Α., όπου περίπου στο μέσο τους διέρχεται ένα τμήμα από τα σύνορα Η.Π.Α-Καναδά. Από το 1725 τα Στενά φέρουν το όνομά του, ονομάζονται δηλαδή Στενά Juan de Fuca. Ο Χουάν ντε Φούκα θεωρείται οδυσσειακή μορφή του 16ου αιώνα, και, τον Απρίλιο του 2018, τα ΕΛΤΑ κυκλοφόρησαν γραμματόσημο αφιερωμένο σε αυτόν, ενώ στο μουσείο του Βανκούβερ υπάρχει ως μόνιμο έκθεμα προτομή του, όπως άλλωστε και στο λιμάνι του Αργοςτολίου, το οποίο από το 2017 φέρει το όνομά του.

Παρότι έχουν καταγραφεί γενικές μαρτυρίες που αφορούν την Ελληνική παρουσία στον Καναδά κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα, θα πρέπει να σημειωθεί πως σαφείς αναφορές στους Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στον Καναδά υπάρχουν από το 1843 και έπειτα.

Επίσημα όμως η μετανάστευση των Ελλήνων στον Καναδά άρχισε στα μέσα της δεκαετίας του 1850, όταν ένας μικρός αριθμός ναυτικών εγκαταλείπουν το πλοίο τους και βγαίνουν στην πόλη του Κεμπέκ για να παραμείνουν μόνιμα.

Τη δεκαετία του 1860 είναι η πρώτη φορά κατά την οποία σημειώνεται ελληνική παρουσία στο Τορόντο, ενώ λίγο αργότερα, το 1871, καταγράφονται περίπου 40 άτομα Ελληνικής καταγωγής πως ζουν στην πόλη.

Σημείο εισόδου στον Καναδά για τους μετανάστες οι οποίοι φτάνουν από την Ελλάδα, αποτελεί το λιμάνι του Χάλιφαξ στην Ανατολική Ακτή, και

ειδικότερα η θρυλική *Αποβάθρα 21*, στην οποία γίνεται η προσάραξη των караβιών, πραγματοποιούνται οι έλεγχοι εισόδου, οι ιατρικές εξετάσεις και λαμβάνονται οι αποφάσεις για το αν θα τους επιτραπεί η είσοδος στη χώρα ή αν θα απελαθούν και θα επιστρέψουν στην Ελλάδα. Το σημείο αυτό αποτελεί για τους Έλληνες μετανάστες κάτι αντίστοιχο του νησιού Έλις, της Νέας Υόρκης των Η.Π.Α. (Chimbos, 1980).

Η απογραφή που πραγματοποιήθηκε στον Καναδά το 1891, αποτελεί την επιβεβαίωση της ελληνικής παρουσίας στη χώρα. Αυτή, παρότι ασήμαντη, καθώς αφορά μόλις 39 άτομα στο σύνολο της καναδικής επικράτειας, λίγα μόλις χρόνια αργότερα, το 1901, στην αντίστοιχη απογραφή, η παρουσία αυτή υπερδιπλασιάζεται και φτάνει στα 291 άτομα, ενώ κάποια στιγμή μέσα στην επόμενη επταετία, ανάμεσα στο 1900 και το 1907 πραγματοποιείται στον Καναδά η εγκατάσταση 2.540 Ελλήνων μεταναστών. Σημειώνεται ιδιαίτερα πως στην επαρχία του Κεμπέκ το 1900 ζούσαν 300 άτομα τα οποία ήταν ελληνικής προέλευσης, ενώ από το 1905 και μετά, ξεκινούν και οι αφίξεις γυναικών και παιδιών (Βουλή των Ελλήνων, 2006).

Στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι Έλληνες μετανάστες είναι αγρότες οι οποίοι ανήκουν σε χαμηλά οικονομικά στρώματα, και προέρχονται κυρίως από τα νησιά και από φτωχές περιοχές της Πελοποννήσου, όπως η Αρκαδία και η Λακωνία. Γενικά δε διαθέτουν κανενός είδους ειδίκευση και δε γνωρίζουν καθόλου την αγγλική ή τη γαλλική γλώσσα, ως εκ τούτου αναλαμβάνουν τις πλέον δύσκολες και βαριές εργασίες με χαμηλή αμοιβή, και υπό σκληρές συνθήκες.

Ωστόσο το μεταναστευτικό ρεύμα προς τον Καναδά παρουσίαζε μια μόνιμη, έντονα αυξητική τάση. Έτσι, το 1911 οι Έλληνες οι οποίοι ζουν στον Καναδά αριθμούν τους 3.014 και το 1921, φτάνουν στα 5.740 άτομα, ενώ μόλις μια δεκαετία αργότερα, το 1931, αγγίζουν τους 9.444 και το 1941 τους 11.692.

Η περίοδος μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι οικονομικές δυσχέρειες και οι πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα οδηγούν σε μια μαζική και όχι πλέον σποραδική μεταναστευτική ροή. Οι μετανάστες οι οποίοι φτάνουν από την Ελλάδα επιλέγουν ως τόπο εγκατάστασης το Μόντρεαλ, αλλά πλέον και τις

δύο άλλες μεγαλουπόλεις του Καναδά, το Βανκούβερ και το Τορόντο. Το δεύτερο αυτό μεγάλο μεταναστευτικό κύμα το οποίο θα φτάσει στον Καναδά, θα επιφέρει ριζικές αλλαγές στις μικρές ελληνικές κοινότητες της χώρας.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί πως τα χρόνια του πολέμου, της γερμανικής κατοχής αλλά και του Εμφυλίου πολέμου, επηρέασαν σημαντικά τη μεταναστευτική ροή η οποία προήλθε από τη μητροπολιτική Ελλάδα. Τα πρώτα μάλιστα χρόνια μετά τον Εμφύλιο πόλεμο, ένας ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός Ελλήνων μεταναστών έφτασε στον Καναδά. Μέχρι το 1951, χρονικό σημείο κατά το οποίο θα ξεκινήσει το δεύτερο στη σειρά, έντονο ελληνικό μεταναστευτικό ρεύμα προς τον Καναδά, οι Έλληνες μετανάστες που ήταν εγκατεστημένοι στη χώρα έφταναν τις 13.966 άτομα (Κωνσταντινίδης, 2006). Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, το χρονικό διάστημα από το 1945 μέχρι το 1971 μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν στον Καναδά 107.780 Έλληνες από τους οποίους ένα ποσοστό που άγγιζε το 10% δεν είχε ως χώρα προέλευσης τη μητροπολιτική Ελλάδα, αλλά διάφορες παροικίες του Εξωτερικού, όπως για παράδειγμα την Αίγυπτο π.χ. καθώς, μετά τον πόλεμο, αυτές βρίσκονται αντιμέτωπες με σημαντικά και σοβαρά προβλήματα τα οποία αφορούσαν αυτή την ίδια την επιβίωσή τους. Ειδικότερα, θα πρέπει να σημειωθεί πως, στην Αίγυπτο η άνοδος το 1953 στην εξουσία του καθεστώτος Νάσερ και το πλέγμα των αντιδυτικών μεταρρυθμίσεων που το καθεστώς αυτό εφάρμοσε ήταν καταστροφικές για τους Έλληνες της Αιγύπτου, οι οποίοι εγκατέλειψαν τη χώρα, αναζητώντας άλλους προορισμούς εγκατάστασης.

Από το 1952 ξεκίνησε από την Ελλάδα το δεύτερο μεταναστευτικό κύμα προς τον Καναδά. Συγκεκριμένα, το 1957 κατέφθασαν στον Καναδά 6.000 Έλληνες, ενώ μέχρι το 1968 έφταναν στη χώρα περίπου 10.000 Έλληνες ετησίως. Συγκεκριμένα, το 1957 κατέφθασαν στον Καναδά 6.000 Έλληνες, ενώ κατά τις παραμονές της Δικτατορίας, εξαιτίας του πολιτικού κλίματος που επικρατούσε στην Ελλάδα, ένας μεγάλος αριθμός Ελλήνων μετανάστευσε στον Καναδά, αριθμός ο οποίος έφτασε στο υψηλότερό του σημείο το 1967 –κατά το οποίο 10.650 Έλληνες μετανάστες έφτασαν στη χώρα. Μετά το 1971 η ροή αυτή μειώθηκε, και έφτασε στις 6.000 ετησίως. Ωστόσο, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970, γύρω στις 124.000 Ελλήνων είχε μεταναστεύσει στον Καναδά. Η απογραφή που έγινε το 1981 κατέδειξε

έναν αριθμό 154.365 κατοίκων ελληνικής καταγωγής ενώ η αντίστοιχη απογραφή του 1986 μια αυξημένη τιμή, εξαιτίας νέων γεννήσεων, η οποία άγγιξε τον αριθμό των 177.315 πολιτών. στην Ελλάδα, ενώ μηδενίστηκε σχεδόν τα χρόνια μετά από το 1985 καθώς από το χρονικό αυτό σημείο και μετά οι Έλληνες έπαψαν να μεταναστεύουν.

Την περίοδο μάλιστα που ακολούθησε τη μεταπολίτευση, ξεκίνησε ένα έντονο κύμα παλινόστησης, το οποίο συνεχίστηκε με τον ίδιο ρυθμό και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Το 1981, στην επαρχία του Κεμπέκ με βάση την επίσημη канаδική απογραφή, ο αριθμός αυτός έφτασε τις 49.420 (Maniakas 1991), ενώ μόλις δύο χρόνια αργότερα, το 1983, υπολογίζεται ότι σε ολόκληρο τον Καναδά διέμεναν γύρω στους 250.000 Έλληνες (Constantinides, 1983), γεγονός που αποδεικνύει τις αποκλίνουσες εκτιμήσεις οι οποίες υπάρχουν σε σχέση με την ελληνική παροικία του Καναδά κατά τη δεκαετία του 1980. Οι αποκλίσεις αυτές έχουν άμεση σχέση με τα κριτήρια που υιοθετούν οι μετρήσεις, καθώς είναι πιθανό κατά την πρώτη καταμέτρηση να υπολογίζονται μόνο οι μετανάστες, ενώ κατά τη δεύτερη να καταμετρά και τους απογόνους τους οι οποίοι έχουν γεννηθεί στον Καναδά. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να υπογραμμισθεί πως, εξαιτίας των περιστατικών παράνομης εισαγωγής στη χώρα, υπάρχει η πιθανότητα οι παραπάνω αριθμοί να παρουσιάζουν απόκλιση από τον αριθμό των Ελλήνων μεταναστών που πραγματικά διέμεναν στον Καναδά.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί πως κατά την απογραφή που διενεργήθηκε το 2006, οι канаδικές αρχές κατέγραψαν 242.685 πολίτες οι οποίοι είχαν Ελληνική καταγωγή.

Αντίστοιχα, από το σύνολο των 800.000 μεταναστών οι οποίοι έφτασαν στις ΗΠΑ—προπολεμικά και μεταπολεμικά—, οι δύο στους τρεις προχώρησαν σε μόνιμη εγκατάσταση.

Κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, στη διάρκεια των οποίων η εκβιομηχάνιση του Νέου Κόσμου ήταν ιδιαίτερα έντονη, οι μετανάστες που έφταναν εκεί από την Ελλάδα ήταν άνδρες, οι οποίοι παρότι ασχολήθηκαν στην αρχή με χειρωνακτικές εργασίες, στη συνέχεια, πολλοί από αυτούς έγιναν ιδιοκτήτες μικροεπιχειρήσεων ή εστιατορίων, παράδοση η οποία φτάνει μέχρι τις μέρες μας, όπου ακόμη και σήμερα, οι Έλληνες είναι συνδεδεμένοι με την ιδιοκτησία των εστιατορίων (Clogg, 2004).

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, τα μεταναστευτικά κύματα που έφτασαν στις Η.Π.Α. ήταν μικρότερα. Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών της εποχής αυτής ήταν διαφορετικά, καθώς επρόκειτο για ανθρώπους εγγράμματος, πολλοί από τους οποίους είχαν ήδη ένα επάγγελμα ή απέκτησαν, στις Η.Π.Α., επιπλέον εξειδίκευση πάνω σε αυτό. Επίσης, η μεγάλη πλειοψηφία τους ήταν ήδη παντρεμένοι και έφτασαν εκεί με τις οικογένειές τους, οι γυναίκες μάλιστα των οποίων αναζήτησαν και αυτές εργασία (Λαλιώτου, 2006).

Έτσι, ενώ κατά την περίοδο από το 1957 μέχρι το 1965 οι Έλληνες μετανάστες στις Η.Π.Α. αριθμούσαν περίπου 30.000, μετά το 1965 η εισροή Ελλήνων μεταναστών στις Η.Π.Α. αυξήθηκε σημαντικά, καθώς, από το 1966 μέχρι το 1974 –χρονιά κατά την οποία, επήλθε η λήξη της δικτατορίας γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση της μεταναστευτικής ροής από την Ελλάδα–, είχαν μεταναστεύσει στις Η.Π.Α. πάνω από 85.000 Έλληνες. Από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 οι Έλληνες που μετανάστευσαν στις Η.Π.Α. έφτασαν περίπου τις 155.000.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1970 ο ρυθμός του μεταναστευτικού ρεύματος από την Ελλάδα προς τις Η.Π.Α. παρουσίασε σταδιακή μείωση. Έτσι, η μεταναστευτική κίνηση αφορούσε πλέον κυρίως τις πανεπιστημιακές σπουδές αλλά και τις δυνατότητες απασχόλησης σε σχέση με το εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό.

β. Η μεταναστευτική διαδικασία και η εγκατάσταση στη χώρα υποδοχής

Σύμφωνα με τον Κωνσταντινίδη (2004), η πρώτη παρουσία Ελλήνων στον Καναδά, αφορούσε την επαρχία του Κεμπέκ, ενώ αργότερα Έλληνες εγκαταστάθηκαν στο Οντάριο και το Μόντρεαλ, και αργότερα στο Βανκούβερ και το Τορόντο. Ειδικότερα, στο Βανκούβερ η εγκατάσταση των Ελλήνων ακολούθησε ιδιαίτερα αργό ρυθμό.

Η ένταξη στην κοινωνία του Καναδά αποτέλεσε μια από τις πρωταρχικές μέριμνες των Ελλήνων μεταναστών, ενώ διατήρησαν παράλληλα, τόσο τη μητρική τους γλώσσα όσο και τον πολιτισμό τους.

Ειδικότερα, σε περιοχές στις οποίες κατοικούσαν Έλληνες υπήρχαν όχι μόνο ελληνικά σχολεία, αλλά και ελληνικοί τοπικοί και εθνικοί σύλλογοι, εστιατόρια και καταστήματα. Οι μεταπολεμικοί μετανάστες επικοινωνούσαν μεταξύ τους στα Ελληνικά, όπως αυτό συμβαίνει και μέσα στις οικογένειες, την εκκλησία, και τον τύπο της ομογένειας. Στην πορεία, με την πάροδο του χρόνου και καθώς η οικονομική τους κατάσταση άρχισε να παρουσιάζει σημαντική βελτίωση, άρχισε να εκδηλώνεται μια μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη συμμετοχή στον τρόπο ζωής της χώρας υποδοχής, καθώς οι Έλληνες μετανάστες υιοθετούν πλέον στοιχεία της καναδικής καθημερινότητας και του καναδικού τρόπου ζωής, ενώ, αρχίζει και η επαφή τους με την αγγλική γλώσσα, όπως υποστηρίζουν αρκετοί ερευνητές (Thomason 2001· Matras 2009).

Σύμφωνα με τη Ράλλη (2019), το χρονικό διάστημα από το 1945 μέχρι το 1975, ο Καναδάς, ως χώρα υποδοχής, δέχθηκε πληθώρα Ελλήνων οι οποίοι έφτασαν εκεί προερχόμενοι από διάφορες πόλεις και χωριά της Ελλάδας, προς αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και απασχόλησης.

Παρότι η οικονομική κρίση που εμφανίστηκε στον Καναδά το 1950, είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή μιας αρνητικής και συντηρητικής αντιμετώπισης των μεταναστών, η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη που γνώρισε ο Καναδάς κατά τη μεταπολεμική περίοδο τον ώθησε να προσαρμόσει ανάλογα την πολιτική του απέναντι στους μετανάστες, τόσο σε σχέση με την υποδοχή τους όσο και με τον τρόπο απορρόφησής τους στο πολιτικό, οικονομικό, και κοινωνικό του περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική που ακολούθησε η χώρα απέναντι στους μετανάστες έγινε περισσότερο «ευέλικτη», επιτρέποντας την εισροή νέων μεταναστών. Ταυτόχρονα, ο Καναδάς απεύθυνε την πρόσκληση και εξασφάλισε την οικονομική υποστήριξη στα μέλη των οικογενειών των μεταναστών οι οποίοι ήταν πλέον εγκατεστημένοι στον Καναδά. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής αυτή, το χρονικό διάστημα 1950-1970, μετανάστευσαν στον Καναδά περίπου 110.000 Έλληνες και Ελληνίδες. Ειδικότερα, μετά από την παραπάνω αναφερθείσα προσαρμογή της αντίστοιχης καναδικής νομοθεσίας, ήδη από το 1952 ξεκίνησε από την Ελλάδα το μεταναστευτικό κύμα προς τον Καναδά.

Η μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων μεταναστών οι οποίοι προέρχονταν από τη μητροπολιτική Ελλάδα και έφτασαν στον Καναδά κατά την περίοδο της εικοσαετίας 1950-1974, είχαν προέλευση την ελληνική ύπαιθρο. Για άλλη μια φορά, τα κοινά τους γνωρίσματα αποτελούσαν η κακή οικονομική κατάσταση, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η άγνοια της γλώσσας, ενώ, τους ένωνε η σκέψη της παλινόστησης σε καλύτερη οικονομική κατάσταση από εκείνη που είχαν όταν εγκατέλειψαν την Ελλάδα. Αντιθέτως, το ελληνικό μεταναστευτικό ρεύμα που έφτασε στον Καναδά και προέρχονταν από ελληνικές εστίες που δεν ανήκαν στη μητροπολιτική Ελλάδα, όπως για παράδειγμα την Τουρκία, την Αίγυπτο ή την Κύπρο, αφορούσε Έλληνες τους οποίους διέκριναν διαφορετικά χαρακτηριστικά, ήταν δηλαδή κάτοικοι μεγάλων αστικών κέντρων, με συγκεκριμένο καλύτερο μορφωτικό επίπεδο, εξειδικευμένοι επαγγελματικά, με καλή γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής.

Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να επισημανθεί η παρουσία γυναικών μεταναστριών οι οποίες έφτασαν από την Ελλάδα στον Καναδά τη δεκαετία του 1950, οι οποίες έφτασαν στη χώρα με την παρέμβαση ειδικών πρακτορείων (Βαΐου & Στρατηγάκη, 2009). Σκοπός τους ήταν να εργαστούν ως οικιακές βοηθοί σε οικογένειες πλουσίων –είτε Ελλήνων μεταναστών είτε Καναδών–, και πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους με εξαιρετικά χαμηλή αμοιβή ενώ εργάζονταν σε άσχημες εργασιακές συνθήκες (Κωνσταντινίδης, 2004).

Όπως συνέβη και στο πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα, οι ελληνικές παροικίες άλλαξαν άρδην όψη με την άφιξη των μεταπολεμικών μεταναστών, ενώ οι παλιοί μετανάστες συνέχισαν να ελέγχουν τη δομή και την οργάνωσή τους, στο επίπεδο των κοινοτήτων, των εκκλησιών, των σωματείων, των σχολείων κ.λ.π.

Τα μέλη της δεύτερης γενιάς των μεταναστών οι οποίοι είχαν φτάσει στον Καναδά προπολεμικά, ενταγμένα πλέον στην κοινωνία της χώρας, εργάζονταν ως έμποροι, ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή ως ακαδημαϊκοί. Καθώς ενσωματώνονταν στην καναδική κοινωνία οι δεσμοί τους με τη χώρα προέλευσης μειώνονταν σταδιακά, όπως και το ενδιαφέρον τους, ενώ αντιθέτως, δε συνέβαινε το ίδιο με τους νέους μετανάστες, οι οποίοι, όπως ήταν αναμενόμενο, είχαν περισσότερο έντονο το συναίσθημα της σύνδεσης με τη χώρα καταγωγής τους. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί πως ενδείξεις

κοινωνικής και επαγγελματικής κινητικότητας άρχισαν να σημειώνονται και στους κόλπους της νεότερης γενιάς των μεταπολεμικών μεταναστών, καθώς άρχισαν να αναδεικνύονται επαγγέλματα όπως οι μικροεπιχειρηματίες, οι μικροκαταστηματάρχες, οι ιδιοκτήτες εστιατορίων, και οι βιοτέχνες.

Ένα ποσοστό το οποίο αγγίζει το 82% του συνολικού αριθμού των Ελλήνων του Καναδά, είχε –και έχει– ως τόπο διαμονής του τις Επαρχίες του Κεμπέκ και του Οντάριο. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί πως οι Έλληνες που κατοικούν στις επαρχίες του Κεμπέκ, της Μανιτόμπα (στο Γουίνιπεκ), του Οντάριο, της Αλμπέρτα (στις πόλεις Έντμοντον και Κάλγκαρι), και της Βρετανικής Κολομβίας και ειδικότερα στο κεντρικό και νότιο μέρος του Καναδά, μιλούν σε σημαντικό βαθμό την ελληνική γλώσσα.

Στις μέρες μας, η μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων μεταναστών καθώς και των απογόνων τους, βρίσκονται διασκορπισμένοι σε ολόκληρη την επικράτεια του Καναδά, κυρίως όμως στις επαρχίες του Τορόντο, του Κεμπέκ, του Βανκούβερ και του Μόντρεαλ. Οι Έλληνες που ζουν στο Τορόντο σήμερα, αγγίζουν περίπου τις 100.000, ενώ στο Μόντρεαλ τις 80.000 κι αυτό επειδή η ανάπτυξη του Τορόντο, το οποίο αποτελεί την οικονομική μητρόπολη της χώρας, έγινε με ταχύτερους ρυθμούς. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί πως στο Τορόντο βρίσκεται η δεύτερη μεγαλύτερη σε μέγεθος «Ελληνούπολη», στο έδαφος της Βόρειας Αμερικής, η οποία ακολουθεί σε μέγεθος την Αστόρια της Νέας Υόρκης. Συγκεκριμένα, βρίσκεται βόρεια από το κέντρο της πόλης, στην περιοχή που περιβάλλει τη λεωφόρο Ντάνφορθ. Επίσης, σε μικρή απόσταση από το Τορόντο στις μικρότερες αριθμητικά πόλεις Λόντον και Χάμιλτον, κατοικούν 4.000 και 5.000 Έλληνες αντίστοιχα. Η δεύτερη σε μέγεθος ελληνική παρουσία στον Καναδά, κατοικεί στο Μόντρεαλ, στο οποίο από τις 48.000 Ελλήνων που κατοικούσαν το 1981, έφτασαν τις 56.000 το 2001. Μεγάλο ποσοστό Ελλήνων βρίσκεται στην περιοχή που περιβάλλει τη λεωφόρο Παρκ. Τρίτο σε σειρά ελληνικού πληθυσμού, βρίσκεται το Βανκούβερ (Βουλή των Ελλήνων, 2006).

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Καναδικού Υπουργείου Μετανάστευσης, Προσφύγων και Ιθαγένειας, κατά την τελευταία δεκαετία, δηλαδή κατά το χρονικό διάστημα που καλύπτει τα έτη από το 2010 μέχρι τις αρχές του 2016 έχει χορηγηθεί ένας αριθμός 1.616 αδειών παραμονής με την ιδιότητα του μόνιμου κάτοικου Καναδά, σε άτομα τα οποία έχουν την Ελληνική

υπηκοότητα, ενώ αντίστοιχα το χρονικό διάστημα από 2010 έως το 2014 χορηγήθηκαν 687 προσωρινές άδειες εργασίας. Παρότι ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά δεν είναι μεγάλος κατά τις τελευταίες δεκαετίες, έχει σημειωθεί σαφώς μια αυξητική τάση. Παράλληλα, σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο πραγματικός αριθμός των Ελλήνων που είναι εγκατεστημένοι στον Καναδά είναι μεγαλύτερος, καθώς υπάρχουν Έλληνες οι οποίοι εργάζονται εκεί παράνομα, ή διαθέτουν διπλή υπηκοότητα, και θεωρούνται Καναδοί πολίτες (Κωνσταντινίδης, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Μεταναστευτικές πολιτικές και στάσεις απέναντι στη μετανάστευση

α. Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική

Η προπολεμική μετανάστευση είχε ως αποκλειστικό σχεδόν προορισμό την Αμερική. Έτσι, από το 1821 μέχρι το 1940, φεύγουν από την Ελλάδα περισσότεροι από 510.000 μετανάστες, από τους οποίους οι 460.000 έχουν ως προορισμό τους την Αμερική. Κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου, δεν υπήρχε ιδιαίτερη μεταναστευτική πολιτική, η οποία να μεριμνά για τα μεταναστευτικά ρεύματα της περιόδου αυτής.

Η μεταπολεμική μετανάστευση, είχε ως κατεύθυνση την Ευρώπη, τον Καναδά και την Αυστραλία, ενώ το ποσοστό που κατευθύνθηκε προς την Αμερική, ήταν σημαντικά μειωμένο. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το ελληνικό κράτος σημαδεύτηκε από σειρά νέων μεταναστεύσεων. Τόσο οι διεθνείς συγκυρίες όσο και ο κύκλος των οικονομικών δυσκολιών, των ευρύτερων κοινωνικών μετασχηματισμών αλλά και οι εσωτερικές πολιτικές διαμάχες, συντέλεσαν στη μαζική μεταναστευτική ροή από την Ελλάδα

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, οι συνθήκες ζωής στην Ελλάδα, ειδικά μετά το τέλος του Εμφυλίου είναι τραγικές. Το σύνολο των πόρων της έχει καταστραφεί, και θα χρειαστούν αρκετά χρόνια για να μπορέσει να φτάσει στο σημείο να καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων της. Επίσης, ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους μετά τη λήξη του Εμφυλίου παρουσιάστηκε η διόγκωση του μεταναστευτικού ρεύματος, ήταν η πολιτική πόλωση που ακολούθησε την ήττα της Αριστεράς. Η ίδια αυτή πόλωση, η οποία συνεχίστηκε κατά τη δεκαετία του 1950 και είχε αντίκτυπο στην κοινωνική ζωή της χώρας όπως, για παράδειγμα, στη δυνατότητα εύρεσης εργασίας, οδήγησε στην ενθάρρυνση του πληθυσμού προς την επιλογή της μετανάστευσης. Ως εκ τούτου, εξαιτίας αυτής της κατάστασης, ένας τεράστιος αριθμός Ελλήνων φεύγει από την Ελλάδα, κυρίως από τις βόρειες αγροτικές περιοχές, με προορισμό την Ευρώπη και ειδικότερα τη Δυτική Γερμανία, προς αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής και βιοτικού επιπέδου καθώς η ζήτηση για εργατικά χέρια στις περιοχές αυτές ήταν μεγάλη. Η εκροή του πληθυσμού

ήταν τόσο μεγάλη, που ανάγκασε τις μεταπολεμικές κυβερνήσεις να έρθουν σε επαφή με τα κράτη υποδοχής των Ελλήνων μεταναστών, ενώ υπογράφηκαν ειδικές συμβάσεις σε διακρατικό επίπεδο, καθώς ολόκληρες αποστολές στάλθηκαν προκειμένου να εργαστούν σε αντίστοιχα, ξένα εργοστάσια (Πορταρίτου, 1982). Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε κυρίως μέρος του Ελληνικού πληθυσμού το οποίο προερχόταν από τη βόρεια Ελλάδα, και κυρίως από τη Μακεδονία, ενώ από τη νότια Ελλάδα, το ποσοστό είναι μικρότερο και κατευθύνεται κυρίως σε χώρες εκτός Ευρώπης (Μουσούρου, 1991).

Το όφελος της Ελληνικής πλευράς, στην περίπτωση αυτή ήταν η μερική επίλυση του προβλήματος της ανεργίας η οποία μάστιζε τη χώρα.

Κατά τη δεκαετία του 1950, συνολικά μισό εκατομμύριο Έλληνες κατευθύνθηκαν προς την Αυστραλία, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά. Από το 1958 και μετά, το μεγαλύτερο μέρος από το υπερπόντιο αυτό ελληνικό μεταναστευτικό κύμα κατευθύνθηκε προς τον Καναδά, και μόλις το 1/3 αυτού τις ΗΠΑ (Βουλή των Ελλήνων, 2006).

Ο –μεγάλος– αντίκτυπος της μεταναστευτικής ροής των χρόνων αυτών έγινε η αιτία έντονων δημόσιων συζητήσεων στην Ελλάδα σε σχέση όχι μόνο με τις αιτίες που οδήγησαν στην τόσο έντονη αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος αλλά, πολύ περισσότερο, στη διερεύνηση των οικονομικών πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που συνόδευσαν τη συγκεκριμένη μεταναστευτική ροή. Έτσι, στις δεκαετίες του 1960 και του 1970, η εικόνα του Έλληνα μετανάστη κυριάρχησε ως χαρακτηριστικό πρόσωπο στη λαϊκή κουλτούρα της εποχής, και μετατράπηκε σε πρωταγωνιστικό πρόσωπο τόσο στον κινηματογράφο όσο και στη δισκογραφία, αποτυπώνοντας με τον τρόπο αυτό το αδιέξοδο της ελληνικής πραγματικότητας τόσο στο πολιτικό όσο και στο οικονομικό επίπεδο.

Ωστόσο, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομική κατάσταση της χώρας και λειτουργεί αποκλειστικά αντιμετωπίζοντας και επιλύοντας σχετικά προβλήματα. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, και μετά από την αποκατάσταση της δημοκρατίας, η οποία φέρνει γενικότερα ένα κλίμα εφορίας, αλλάζει γενικότερα η αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου, καθώς γενικά οι χώρες αλλάζουν την μεταναστευτική τους πολιτική. Ακόμα,

γεγονότα όπως η τουρκική εισβολή στην Κύπρο, η οποία ανέδειξε τις διαστάσεις της ελληνικής παρουσίας στα και η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., η οποία οδήγησε σε μια γενικότερη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής, και οδήγησε σε μια πολιτική σύσφιξης των σχέσεων ανάμεσα στο εθνικό κέντρο και τους Έλληνες της διασποράς (Ψημμένος, 2004).

Σήμερα, ο 21ος αιώνας βρίσκει την Ελλάδα, η οποία μπορεί ιστορικά να χαρακτηριστεί ως χώρα μεταναστών, αντιμέτωπη με νέα μεταναστευτικά δεδομένα. Η έννοια της μαζικής μετανάστευσης δεν υπάρχει πλέον, καθώς οι μικρές μεταναστευτικές κινήσεις Ελλήνων αφορούν κυρίως ανθρώπους που ανήκουν στις κατηγορίες των επαγγελματιών, των επιστημόνων ή των εξειδικευμένων εργατών. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, η Ελλάδα έχει μετατραπεί η ίδια σε χώρα υποδοχής μεταναστευτικών ρευμάτων, καθώς προσελκύει μετανάστες από διάφορες περιοχές της υφελίου. Ως εκ τούτου, μέσα στα πλαίσια του σύγχρονου πολιτικού, οικονομικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, η μετανάστευση των Ελλήνων μορφοποιείται, σταδιακά, σε ένα ιδιαίτερα σημαντικό κεφάλαιο το οποίο βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την εθνική μας μνήμη, την παράδοση και την ιστορία. Σήμερα, οι σχέσεις που συνδέουν την ελληνική ομογένεια ανά τον κόσμο, με την Ελλάδα, έχουν σχέση κυρίως με την επικοινωνία και την πολιτισμική ανταλλαγή.

β. Η μεταναστευτική πολιτική του Καναδά και η στάση της κοινωνίας απέναντι στη μετανάστευση

Όπως έχει ήδη σημειωθεί παραπάνω, το κύμα της ελληνικής μεταναστευτικής ροής κατά την προπολεμική περίοδο στράφηκε σχεδόν αποκλειστικά προς τις Η.Π.Α., ενώ, κατά τη μεταπολεμική, είχε ως προορισμό εκτός από τις Η.Π.Α., τον Καναδά και την Αυστραλία (Κόντης, 1997).

Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί στο σημείο αυτό πως, οι υπερπόντιες χώρες, όπως είναι οι Η.Π.Α και ο Καναδάς, θεωρούνταν παραδοσιακά χώρες υποδοχής μεταναστών. Οι χώρες αυτές είχαν επενδύσει στη μετανάστευση καθώς επεδίωκαν επίλυση στο δημογραφικό τους

πρόβλημα, το οποίο ήταν η χαμηλή πληθυσμιακή τους πυκνότητα και η ανάγκη τους για ανάπτυξη (Ναξάκης & Χλέτσος, 2001).

Καθώς η μεταναστευτική πολιτική που ακολουθεί η κάθε χώρα ως χώρα υποδοχής μεταναστών έχει ιδιαίτερη σημασία, η πολιτική των Η.Π.Α. και του Καναδά εκείνης της εποχής είχε ως απώτερο σκοπό την ενσωμάτωση των μεταναστών στην κοινωνία τους και τη μετατροπή τους σε ενεργά της μέλη. Η πολιτική αφομοίωσης την οποία και οι δύο χώρες ακολούθησαν, –με την έννοια ότι οι χώρες αυτές έκαναν πολίτες τους, τους μετανάστες που δέχονταν–, εφαρμόστηκε από αναπτυγμένες χώρες στις οποίες οι απαιτήσεις ήταν μεγάλες, με την έννοια πως η πληθυσμιακή τους πυκνότητα ήταν χαμηλή, και καταβάλλονταν προσπάθειες να καλυφθούν τόσο οι ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό όσο και το κενό το οποίο υπήρχε σε δημογραφικό επίπεδο.

Ειδικότερα, σε σχέση με τη μεταναστευτική πολιτική των χωρών αυτών, θα πρέπει να υπογραμμιστούν τα εξής:

Παρότι, επίσημα, ο Καναδάς αποτελεί μια δίγλωσση χώρα, στην πολιτισμική του ταυτότητα περιλαμβάνονται περισσότερες από πενήντα γλώσσες, τόσο ιθαγενείς, όσο και γλώσσες που αφορούν μετανάστες (Patrick, 2017). Σήμερα, η γλωσσική πολυμορφία στον Καναδά υποστηρίζεται και νομοθετικά, όπως για παράδειγμα με «Νόμο των Επίσημων Γλωσσών» (Official Languages Act) ο οποίος ψηφίστηκε το 1969 και αναγνωρίζει τα αγγλικά και τα γαλλικά ως επίσημες γλώσσες του κράτους, η Πολιτική της Πολυπολιτισμικότητας (Multiculturalism Policy) η οποία ψηφίστηκε το 1971 και δίνει στους μετανάστες οι οποίοι ζουν στον Καναδά τη δυνατότητα διατήρησης της γλώσσας και της κουλτούρας τους.

Παρότι το 1950, η οικονομική κρίση που εμφανίστηκε στον Καναδά είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή μιας αρνητικής και συντηρητικής αντιμετώπισης των μεταναστών, η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη που γνώρισε ο Καναδάς κατά τη μεταπολεμική περίοδο τον ώθησε να προσαρμόσει ανάλογα την πολιτική του απέναντι στους μετανάστες, τόσο σε σχέση με την υποδοχή τους όσο και με τον τρόπο απορρόφησής τους στο πολιτικό, οικονομικό, και κοινωνικό του περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική που ακολούθησε η χώρα απέναντι στους μετανάστες έγινε περισσότερο «ευέλικτη», επιτρέποντας την εισροή νέων μεταναστών. Ταυτόχρονα, ο Καναδάς απεύθυνε την πρόσκληση, και εξασφάλισε την οικονομική

υποστήριξη στα μέλη των οικογενειών των μεταναστών οι οποίοι ήταν πλέον εγκατεστημένοι εκεί. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Καναδικού Υπουργείου Μετανάστευσης, Προσφύγων και Ιθαγένειας, κατά την τελευταία δεκαετία, δηλαδή κατά το χρονικό διάστημα που καλύπτει τα έτη από το 2010 μέχρι τις αρχές του 2016 έχει χορηγηθεί ένας αριθμός 1.616 αδειών παραμονής με την ιδιότητα του μόνιμου κάτοικου Καναδά, σε άτομα τα οποία έχουν την Ελληνική υπηκοότητα, ενώ αντίστοιχα το χρονικό διάστημα από 2010 έως το 2014 χορηγήθηκαν 687 προσωρινές άδειες εργασίας. Παρότι ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά δεν είναι μεγάλος κατά τις τελευταίες δεκαετίες, έχει σημειωθεί σαφώς μια αυξητική τάση. Παράλληλα, σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο πραγματικός αριθμός των Ελλήνων που είναι εγκατεστημένοι στον Καναδά είναι μεγαλύτερος, καθώς υπάρχουν Έλληνες οι οποίοι εργάζονται εκεί παράνομα, ή διαθέτουν διπλή υπηκοότητα, και θεωρούνται Καναδοί πολίτες (Κωνσταντινίδης, 2006).

Αντίστοιχα, στις ΗΠΑ, από το σύνολο των 800.000 μεταναστών οι οποίοι έφτασαν στην Αμερική –προπολεμικά και μεταπολεμικά–, οι δύο στους τρεις προχώρησαν σε μόνιμη εγκατάσταση.

Οι λόγοι που επηρέασαν τον τρόπο ζωής των Ελλήνων μεταναστών στις Η.Π.Α. έχουν άμεση σχέση με τον τόπο στον οποίο αυτοί εγκαταστάθηκαν, την επαγγελματική δραστηριότητα την οποία επέλεξαν, και τον μετασχηματισμό τον οποίο παρουσίαζαν οι πολιτικές και οικονομικές συνθήκες των Η.Π.Α. εκείνη την εποχή.

Κατά τη διάρκεια του Α΄ παγκοσμίου Πολέμου, υπήρχε ένα κλίμα το οποίο είχε έντονα στοιχεία ρατσισμού, ξενοφοβίας και γενικότερης καχυποψίας απέναντι στους ξένους, και πολύ περισσότερο απέναντι στους μετανάστες οι οποίοι προέρχονταν από χώρες φιλικά προσκείμενες προς τη Γερμανία. Επιπρόσθετα, ρατσιστικές οργανώσεις όπως η Κου Κλουξ Κλαν προκάλεσαν βίαια ξεσπάσματα με θύματα μετανάστες (Λαλιώτου, 2006).

Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων δεκαετιών του 1920, υπήρχε διάχυτο ένα δυσμενές κλίμα απέναντι στους μετανάστες οι οποίοι προέρχονταν από τη Νότια Ευρώπη. Το φαινόμενο της μετανάστευσης κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής αποτέλεσε μέρος του «κοινωνικού ζητήματος» –στο οποίο πρωταγωνιστές ήταν οι ίδιοι οι μετανάστες–, και το οποίο απασχόλησε τόσο τους φορείς της κοινωνικής μεταρρύθμισης όσο και

εκείνους που διαμόρφωναν την πολιτική. Εκείνοι οι οποίοι στρέφονταν κατά της μετανάστευσης χρησιμοποίησαν επιχειρήματα τα οποία βασίστηκαν σε φυλετικά κριτήρια, με βάση τα οποία το φαινόμενο της «νέας μετανάστευσης». Η «νέα μετανάστευση» αφορούσε το μεταναστευτικό ρεύμα το οποίο που είχε αφετηρία τη νότια και ανατολική Ευρώπη κατά την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και τις αρχές του 20^{ου}. Το δυσμενές αυτό κλίμα επρόκειτο να λειτουργήσει καταστροφικά σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της αγγλοσαξονικής φυλής από την οποία απαρτιζόταν το αμερικανικό έθνος, αλλοιώνοντάς τα, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει το πολιτικό και το πολιτισμικό επίπεδο των Η.Π.Α., σε σημαντική πτώση. Οι υπέρμαχοι των απόψεων αυτών, επιζητούσαν την εφαρμογή όρων οι οποίοι θα περιόριζαν σημαντικά ή ακόμα και θα απαγόρευαν τη μεταναστευτική ροή των συγκεκριμένων λαών που χαρακτηρίζονταν ως «κατώτεροι». Ως αποτέλεσμα της μεγάλης επιρροής την οποία άσκησαν οι συγκεκριμένοι φορείς, το 1921 ψηφίστηκε ο πρώτος νόμος ο οποίος αφορούσε τον περιορισμό της μετανάστευσης, ένας νόμος ο οποίος επέβαλε για κάθε εθνική ομάδα, όπως αυτές είχαν καταγραφεί κατά την απογραφή του 1910, μια ποσόστωση του 3% για τον αριθμό των μεταναστών που μπορούσαν από αυτή να εισέλθουν στις Η.Π.Α. Έτσι, η εθνική καταγωγή γινόταν ο βασικός ρυθμιστής των προϋποθέσεων εισαγωγής στις Η.Π.Α. Λίγο αργότερα, το 1924, ο καινούργιος νόμος μείωσε την αντίστοιχη ποσόστωση στο 2%, και βάσισε τον πληθυσμό των εθνικών ομάδων στην απογραφή του 1890 (Green, 2010). Με τον τρόπο αυτό, η είσοδος των Ελλήνων μεταναστών στις Η.Π.Α. σχεδόν μηδενίστηκε.

Η μεταναστευτική πολιτική των Η.Π.Α. άλλαξε γύρω στο 1950, και εφαρμόστηκε μια σειρά προγραμμάτων τα οποία είχαν ως στόχο την ενεργή στήριξη των πληθυσμών εκείνων οι οποίοι εκτοπίστηκαν στα χρόνια του πολέμου που μόλις είχε τελειώσει. Έτσι, καθώς επιτράπηκε η είσοδος στις Η.Π.Α. συγγενών μεταναστών οι οποίοι είχαν ήδη εγκατασταθεί εκεί, είτε είχαν εκτοπισθεί κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, άνοιξε ο δρόμος για το νέο μεταναστευτικό ρεύμα Ελλήνων μεταναστών. Η πολιτική απέναντι στους μετανάστες επανασχεδιάστηκε το 1952 αλλά οι ποσοστώσεις στις οποίες έγινε ήδη αναφορά παραπάνω, διατηρήθηκαν.

Το 1965, άλλαξε και η αμερικανική νομοθεσία. Έτσι, οι ποσοστώσεις που αφορούσαν τις εθνικές ομάδες καταργήθηκαν και θεσπίστηκε ένας

συγκεκριμένος αριθμός ο οποίος αποτελούσε το όριο εισόδου μεταναστών. Ο αριθμός αυτός ο οποίος αναθεωρούνταν κάθε έτος και ήταν διαφορετικός σε σχέση με το ημισφαίριο στο οποίο απευθυνόταν (Green, 2010). Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια το άνοιγμα της χώρας στους μετανάστες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Κοινοτική οργάνωση και ένταξη στην κοινωνία της χώρας υποδοχής

α) Κοινοτικοί θεσμοί της ελληνικής παροικίας στον Καναδά

Οι πρώτες ελληνικές κοινότητες του Καναδά, δημιουργήθηκαν στις μεγαλουπόλεις, παράλληλα με την αύξηση του αριθμού των Ελλήνων μεταναστών. Η δημιουργία της πρώτης Ελληνικής κοινότητας πραγματοποιήθηκε στο Μόντρεαλ το 1906, ενώ το 1907 ιδρύθηκε η αντίστοιχη εκκλησία. Ακολούθησε, το 1909, η δεύτερη Ελληνική κοινότητα, στο Τορόντο, ενώ η τρίτη σε σειρά, το 1927, στο Βανκούβερ. Περίπου την ίδια εποχή, σε άλλες περιοχές του Καναδά όπως στο Χάλιφαξ, την Οτάβα, το Έντμοντον και την πόλη του Κεμπέκ, ξεκίνησε η ίδρυση και άλλων, μικρότερων ελληνικών κοινοτήτων. Ταυτόχρονα, άρχισε να δημιουργείται μια σειρά από συλλόγους οι οποίοι στη μεγάλη πλειοψηφία τους ήταν μορφωτικοί. Παρότι στην αρχή οι σύλλογοι αυτοί δεν είχαν τοπικό χαρακτήρα, αργότερα, απέκτησαν ιδιαίτερη, έντονη τοπική ταυτότητα.

Η Ελληνική Κοινότητα του Μητροπολιτικού Τορόντο (Greek Community of Toronto), αποτελεί τη μεγαλύτερη ελληνική κοινοτική οργάνωση των Ελλήνων του Καναδά. Η ίδρυσή της πραγματοποιήθηκε το 1909. Ωστόσο, η εξέλιξή της αποτελεί ένδειξη των δραστηριοτήτων των μεταπολεμικών μεταναστών, αφού, το 1965, πραγματοποιήθηκε η εταιρική της σύσταση και η μετατροπή της σε φιλανθρωπικό οργανισμό μη κερδοσκοπικής μορφής. Το Διοικητικό της Συμβούλιο αποτελείται από 36 αιρετά μέλη, τα οποία προέρχονται –μετά από εκλογική διαδικασία η οποία πραγματοποιείται κάθε δύο χρόνια–, από μέλη του ίδιου του οργανισμού και τρεις αντιπροσώπους από εθνικούς και τοπικούς συλλόγους που εδρεύουν στην ευρύτερη περιοχή του Τορόντο. Η κεντρική της προτεραιότητα είναι να διατηρήσει, να διαδώσει και να καλλιεργήσει την ελληνική γλώσσα, να προωθήσει τον ελληνικό πολιτισμό και τις ελληνικές παραδόσεις. Πέρα από αυτό, στοχεύει επίσης στην ενδυνάμωση της συσπείρωσης και της αντιπροσώπευσης της ελληνικής παροικίας στη ευρύτερη περιοχή του Τορόντο, με την προώθηση και τη στήριξη τόσο ατομικών όσο και συλλογικών προσπαθειών που αφορούν ανάλογους οργανισμούς. Ακόμα, η δράση της επεκτείνεται τόσο στον τομέα

της φιλανθρωπίας όσο και σε αυτόν της εξεύρεσης οικονομικών πόρων σε όλους τους τομείς των δραστηριοτήτων της. Έτσι, οργανώνει, προωθεί και στηρίζει την κοινωνική ενσωμάτωση με ειδικά προγράμματα, παρέχει υπηρεσίες οι οποίες αφορούν τον θρησκευτικό και τον κοινωνικό τομέα, και υπηρεσίες οι οποίες αφορούν ειδικές ομάδες του πληθυσμού όπως ηλικιωμένους, γυναίκες και νέους, ενώ δραστηριοποιείται έντονα στο επίπεδο της ελληνόγλωσσης παιδείας, των αθλητικών και πολιτιστικών προγραμμάτων. Υπό την εποπτεία και τη διαχείρισή της βρίσκονται τέσσερις ελληνορθόδοξες εκκλησίες, καθώς επίσης κέντρα νεότητας, πολιτισμού, και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Είναι επίσης υπεύθυνη για τη λειτουργία περισσότερων από 110 τάξεων στις οποίες διδάσκεται η ελληνική γλώσσα και ο πολιτισμός, καθώς και η ελληνική γλώσσα ως δεύτερη γλώσσα σε Καναδούς πολίτες οι οποίοι έχουν συνάψει γάμους με Έλληνες αλλά και σε όσους εκδηλώνουν αντίστοιχο ενδιαφέρον. Ταυτόχρονα, παρέχει ένα επιδοτούμενο πρόγραμμα τριετούς διάρκειας στο Πανεπιστήμιο του Γιορκ και σε αυτό του Τορόντο, στο οποίο διδάσκεται η ελληνική γλώσσα και ο πολιτισμός.

Η Ελληνική Κοινότητα του Μόντρεαλ (Hellenic Community of Greater Montreal) ιδρύθηκε το 1906 με στόχο να παρέχει αντίστοιχες υπηρεσίες στους Έλληνες της ευρύτερης περιοχής του Μόντρεαλ (Μόντρεαλ, Λαβάλ και τις περιοχές της Νότιας Ακτής). Η κοινότητα διευθύνει, ελέγχει και διαχειρίζεται με τη σειρά της πληθώρα δραστηριοτήτων οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την ελληνική γλώσσα, την τέχνη και τον πολιτισμό. Ειδικότερα, στις παρεχόμενες υπηρεσίες της περιλαμβάνονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε καθημερινή και εβδομαδιαία βάση, η λειτουργία εκκλησιών, κοινωνικές, πολιτιστικές και αθλητικές δράσεις με αντίστοιχα τμήματα, ενώ επίσης διαθέτει τμήμα εθελοντών για επιπρόσθετη παροχή βοήθειας.

Η Ελληνική Κοινότητα του Βανκούβερ (Hellenic Community of Vancouver), η οποία ιδρύθηκε το 1927, είναι περισσότερο προσανατολισμένη στην ελληνορθόδοξη παράδοση, καθώς η ελληνική ορθόδοξη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου αποτελεί τον κεντρικό της άξονα. Η εκκλησία διαχειρίζεται και είναι υπεύθυνη για τη λειτουργία τόσο σχολείων, όσο και κοινωνικών και φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί εδώ η πληθώρα ελληνικών εθνοτοπικών συλλόγων και ομοσπονδιών του Καναδά, (Σύλλογος Κρητών, Παμμεσηνιακή Ομοσπονδία, Παναρκαδικός σύλλογος, κ.ά) η δημιουργία των οποίων πραγματοποιήθηκε από τους πρώτους Έλληνες μετανάστες που έφτασαν εκεί, τόσο ως σημείο αναφοράς με την Ελλάδα όσο και ως τόπος σύνδεσης και αλληλεγγύης των Ελλήνων του Καναδά μεταξύ τους.

Εκκλησία

Στις κοινότητες της διασποράς, και ειδικότερα σε αυτές της Βόρειας Αμερικής, η εκκλησία διατήρησε έναν πολιτικό ρόλο, φιλοδοξώντας να κρατήσει τον ελληνισμό κάτω από την επιρροή της, η οποία εκτός από θρησκευτική, είχε και πολιτική χροιά. Καθώς οι Έλληνες του Καναδά προέρχονταν από αγροτικές περιοχές και ήταν συνδεδεμένοι με την εκκλησία ως θεσμό, αλλά και λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούσαν στον βορειοαμερικανικό χώρο στον οποίο η σχέση με την εκκλησία συνδέεται με την έννοια της εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας, η επιρροή της εκκλησίας υπήρξε ιδιαίτερα έντονη (Κωνσταντινίδης, 2004).

Έτσι, ήδη από το 1922 επέβαλε ένα δικό της διοικητικό μοντέλο στις κοινότητες των Ελλήνων του Καναδά, το οποίο δεν αποδέχθηκαν αυτές στο σύνολό τους, ενώ η αντιμετώπισή τους, όπως έχει ήδη σημειωθεί παραπάνω ως ενορίες, οδήγησε στην εκδήλωση μιας έντονης κρίσης στους κόλπους των Ελλήνων του Καναδά (Χαλκιάς, 1985).

Η ελληνική ορθόδοξη εκκλησία του Καναδά, ως επισκοπή, υπαγόταν αρχικά στην Αρχιεπισκοπή Αμερικής, ενώ από την αναβάθμισή της σε Μητρόπολη, το 1996, υπάγεται πλέον στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως η αντίληψη της εκκλησίας να ασκεί διοικητική εξουσία πάνω στις κοινότητες των Ελλήνων του Καναδά, έχει οδηγήσει πολλές φορές τον ελληνισμό του Καναδά σε διαίρεση. Η συγκεκριμένη διαμάχη οφείλεται σε οικονομικά και κοινωνικά αίτια και αποτελεί μια διαμάχη για την άσκηση της εξουσίας και έχει ως αποτέλεσμα την ώθηση πολλών σε άλλες, πλην της ορθόδοξης εκκλησίες, γεγονός που αποδεικνύεται επίσης από τους μικρούς γάμους οι οποίοι φτάνουν πλέον σε ποσοστό 60% (Τσίμπος 2004· Constandinides, 1983).

Εκπαίδευση

Οι ρίζες της εκπαίδευσης της ελληνικής γλώσσας στον Καναδά, ξεκινούν από τις αρχές του 20ου αιώνα και τη δημιουργία των πρώτων ελληνικών κοινοτήτων από τους προπολεμικούς μετανάστες. Σε αυτές, δημιουργήθηκαν ελληνικά σχολεία και εκκλησίες, την επίβλεψη και την ευθύνη των οποίων είχαν οι κοινότητες. Το φαινόμενο του παραδοσιακού τρίπτυχου – Κοινότητα, Εκκλησία, Σχολείο–, το οποίο συναντάμε σχεδόν στο σύνολο του ελληνισμού της διασποράς, και το οποίο αποτελεί την έκφραση μιας σειράς συγκεκριμένων αντιλήψεων και νοοτροπιών των ατόμων που εμπλέκονται στη δημιουργία του, δηλαδή κληρικών και λαϊκών, απαντάται και στον Καναδά. Υπό την έννοια αυτή, οι προπολεμικοί μετανάστες, ταυτόχρονα με την οργάνωση της κοινότητας, προχώρησαν στην πραγματοποίηση της πρώτης ελληνορθόδοξης λειτουργίας και έπειτα, σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα, ξεκίνησαν την οργάνωση των πρώτων μαθημάτων ελληνικής γλώσσας.

Με την άφιξη των μεταπολεμικών μεταναστών, καθώς πλέον οι κοινότητες δεν ήταν πλέον σε θέση να το υποστηρίξουν ουσιαστικά, το σχολικό δίκτυο επεκτάθηκε. Έτσι, ιδιώτες, εθνικοί ή τοπικοί σύλλογοι, και ομοσπονδίες μέλη των οποίων ήταν γονείς, δημιούργησαν σχολικές τάξεις στις οποίες διδάσκονταν η ελληνική γλώσσα. Ο Πλάτων, ήταν το πρώτο ελληνικό σχολείο στη Βόρεια Αμερική, και ιδρύθηκε το 1910, στο Μόντρεαλ. Το 1926, από την ελληνική κοινότητα του Μόντρεαλ, ιδρύθηκε ο Σωκράτης, το δεύτερο ελληνικό σχολείο του Καναδά, το οποίο είναι τρίγλωσσο (γαλλικά, ελληνικά, αγγλικά) λειτουργεί στο Μόντρεαλ μέχρι σήμερα, επιχορηγούμενο από το Υπουργείο Παιδείας του Κεμπέκ και ακολουθώντας το πρόγραμμα σπουδών του. Στην ευρύτερη περιοχή του Μόντρεαλ ιδρύθηκε ένα ακόμα σχολείο, από την Ελληνική ορθόδοξη κοινότητα Λαβάλ, ο Δημοσθένης, ενώ η Μητρόπολη του Τορόντο ίδρυσε το δικό της σχολείο, τη Μεταμόρφωση, το 1996.

Καθώς σήμερα στον Καναδά ζει η τρίτη γενιά των Ελλήνων μεταναστών, οι μαθητές που φοιτούν σε ελληνόγλωσσα σχολεία παρουσιάζουν πτώση, αριθμώντας περίπου 10.000, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, αριθμός ο οποίος εμφανίζεται μειωμένος σε σύγκριση με εκείνον

της δεκαετίας του 1980, ο οποίος άγγιζε τις 17.000 μαθητές (Κωνσταντινίδης, 2004).

Τέλος, στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούν, στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι νεοελληνικές σπουδές στα πανεπιστημιακά εκπαιδευτικά ιδρύματα του Μόντρεαλ, του Βανκούβερ και του Τορόντο. Προς την κατεύθυνση αυτή το Κέντρο Ελληνικών Ερευνών Καναδά (ΚΕΕΚ), εξέδιδε μέχρι το 2015 το επιστημονικό περιοδικό *Études helléniques/Hellenic Studies journal*.

Τύπος, πολιτιστική δραστηριότητα

Πέρα από την εκπαίδευση, σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση της διάσωσης του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής γλώσσας διαδραμάτισαν και συνεχίζουν να διαδραματίζουν μέχρι σήμερα ο ελληνικός τύπος και τα ελληνόγλωσσα μέσα ενημέρωσης. Η εμφάνιση των πρώτων ελληνικών εφημερίδων, σχεδόν παράλληλα με την ίδρυση των πρώτων ελληνικών σχολείων, αποτέλεσε μια από τις πρώτες σε σειρά προτεραιότητες των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά. Η συγκεκριμένη προτεραιότητα μάλιστα, λόγω των ιδιαίτερων απαιτήσεων που παρουσίασε τόσο στον οικονομικό όσο και τον τεχνικό τομέα, απαίτησε ιδιαίτερα μεγάλες προσπάθειες. Ακόμα περισσότερο, καθώς τα πρώτα έντυπα μέσα ενημέρωσης που είδαν το φως δεν οφείλονταν καν σε επαγγελματίες του χώρου αλλά σε απλούς ερασιτέχνες οι οποίοι απλά επιθυμούσαν να ακουστεί η φωνή του Ελληνισμού και τα προβλήματά του. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο τα μέσα αυτά δεν είχαν μεγάλη διάρκεια ζωής.

Το 1923, κυκλοφόρησε στο Μόντρεαλ η εφημερίδα Εστία, η οποία, στην πραγματικότητα, ήταν ένα είδος μηνιαίου περιοδικού, και συνέχισε να εκδίδεται μέχρι το 1958, κατακτώντας τον τίτλο του μακροβιότερου ελληνικού εντύπου στον Καναδά. Την έκδοσή της ακολούθησαν και άλλες ελληνικές εφημερίδες, σε σειρά πόλεων όπως το Τορόντο και το Βανκούβερ, ενώ κατά τη διάρκεια των χρόνων ανάμεσα στο 1925 μέχρι το 1977 είδαν το φως της δημοσιότητας περίπου 31 ελληνικές εφημερίδες, με μέση διάρκεια ζωής –από το 1957– τα τρία έτη. Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν η εφημερίδα Ελληνικός Ταχυδρόμος η οποία εκδιδόταν στον Μόντρεαλ εβδομαδιαία, χωρίς διακοπή, από το 1958 μέχρι το 2002, καθώς και οι εφημερίδες

Ελληνοκαναδικό Βήμα, Εβδομάδα, Πατρίδες, Ελληνοκαναδικά χρονικά, και Ελεύθερος Τύπος που εκδίδονταν στο Τορόντο, Ελληνοκαναδικό Βήμα του Μόντρεαλ, και Γνώμη, του Βανκούβερ.

Σήμερα, εκτός από τον περιοδικό τύπο υπάρχει πληθώρα ελληνόφωνων ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών, είτε σε καθημερινή είτε σε εβδομαδιαία βάση.

Το Ψηφιακό Μουσείο Ελληνικής Μετανάστευσης

Θα πρέπει στο συγκεκριμένο σημείο να γίνει αναφορά στο Ψηφιακό Μουσείο Ελληνικής Μετανάστευσης στον Καναδά, το οποίο άνοιξε τις διαδικτυακές του πύλες τον Μάιο του 2019. Το Μουσείο αποτελεί προϊόν του Immigrec, ενός ειδικού προγράμματος έρευνας το οποίο μελέτησε την ιστορική πορεία του μεταναστευτικού ρεύματος από την Ελλάδα στον Καναδά το χρονικό διάστημα από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μέχρι το 1975. Για την πραγματοποίησή του συνεργάστηκαν τέσσερα Πανεπιστημιακά ιδρύματα, το Πανεπιστήμιο McGill του Μόντρεαλ, το Πανεπιστήμιο Simon Fraser του Βανκούβερ, το Πανεπιστήμιο York του Τορόντο, και το Πανεπιστήμιο Πατρών από την Ελλάδα. Ερευνητικές ομάδες από τα παραπάνω ιδρύματα, στις οποίες συμμετείχαν ανθρωπολόγοι, ιστορικοί και γλωσσολόγοι συγκέντρωσαν και ανέλυσαν πρωτογενές υλικό μουσείων, ιδρυμάτων και κέντρων ελληνικών σπουδών και δημιούργησαν το έργο αυτό, με τη χρηματοδότηση του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος. Τη βάση δεδομένων του Μουσείου αποτελούν 431 ηχογραφημένες συνεντεύξεις Ελλήνων μεταναστών οι οποίοι έφτασαν στον Καναδά κατά τη χρονική περίοδο που καλύπτει τα έτη 1945-1975 και στις μέρες μας κατοικούν σε πόλεις του Καναδά, αλλά, επίσης, αρχειακό υλικό ποικίλης ύλης στο οποίο συμπεριλαμβάνονται άρθρα τόσο καναδικών όσο και ελληνοκαναδικών εφημερίδων της εποχής, ταξιδιωτικά έγγραφα μεταναστών και προσωπικές φωτογραφίες. Με τον τρόπο αυτό, ο ψηφιακός επισκέπτης του Μουσείου μπορεί να αναστοχαστεί πάνω στην εμπειρία της μετανάστευσης, αντλώντας σημαντικές και λεπτομερείς γνώσεις οι οποίες καλύπτουν όλο το φάσμα της έννοιας της μετανάστευσης, από το στάδιο της απόφασης μέχρι αυτό της εγκατάστασης στη νέα χώρα και την επαφή με την έννοια της πολυπολιτισμικότητας. Απώτερος και κεντρικός στόχος του συγκεκριμένου

έργου αποτελεί η διερεύνηση της ιστορίας και της γλώσσας των Ελλήνων που έφτασαν στον Καναδά κατά τη διάρκεια εκείνης της χρονικής περιόδου και η μελέτη του τρόπου με τον οποίο επηρέασαν την κοινωνική και πολιτιστική του πραγματικότητα. Επιπρόσθετα, το έργο στοχεύει στην εξέταση του φαινομένου της διατλαντικής ελληνικής μεταναστευτικής ροής και την προσπάθεια κατανόησης του αντίκτυπού του στην πολιτισμική πολυμορφία της κοινωνίας του Καναδά.

Τέλος, είναι σημαντικό να επισημανθεί πως με την ίδρυση του συγκεκριμένου Μουσείου, καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια να καλλιεργηθεί η διεπιστημονικότητα ανάμεσα στην ιστορική, γλωσσική και κοινωνιολογική έρευνα προκειμένου να μελετηθεί το κομμάτι της καναδικής και ελληνικής ιστορίας που αφορά τη μετανάστευση. Ως αποτέλεσμα της μελέτης αυτής, δίνεται η δυνατότητα ανάλυσης των ιστορικών, κοινωνικών και γλωσσικών χαρακτηριστικών των ελληνικών κοινοτήτων του Καναδά.

Αντίστοιχα, η θέση της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξε διαμορφωτική ως προς τη θέση των ελληνικών κοινοτήτων στο κοινωνικό γίγνεσθαι των Η.Π.Α. Ειδικότερα, η αντίσταση των Ελλήνων απέναντι στη γερμανική κατοχή και η συστράτευση της Ελλάδας με τις συμμαχικές δυνάμεις, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, δημιουργώντας θετικό κλίμα και μια γενικότερη εικόνα ηρωισμού των Ελλήνων, στις Η.Π.Α. Επιπρόσθετα, τα χρόνια που ακολούθησαν τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, σημειώθηκε μια αξιοσημείωτη άνοδος των Ελλήνων σε πολλά επίπεδα όπως το οικονομικό, το πολιτικό και το πολιτιστικό, ενώ υπήρξαν πολλές ελληνικές διακρίσεις στους τομείς της πολιτικής, των επιστημών και των τεχνών. Ακόμη περισσότερο, θα πρέπει να σημειωθεί πως, παρότι οι σχέσεις ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη γενιά μεταναστών ήταν ως επί το πλείστον προβληματικές, σημειώθηκε μια σημαντική ενίσχυση των ελληνοαμερικανικών κοινοτήτων από τις νέες μεταναστευτικές ροές οι οποίες προέρχονταν από την Ελλάδα. Ταυτόχρονα, τις δεκαετίες οι οποίες ακολούθησαν τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αυξήθηκε η οικονομική επιφάνεια των Ελληνοαμερικανών οι οποίοι κατοικούσαν στην Ελλάδα, καθώς εύποροι ομογενείς πραγματοποιούσαν δωρεές και χρηματοδοτήσεις κυρίως στην ελληνική ύπαιθρο

Παρότι οι αρχικές συνθήκες εισαγωγής των Ελλήνων μεταναστών στις Η.Π.Α. ήταν δύσκολες, λόγω των νόμων της ποσόστωσης, και η αντιμετώπιση από τους κατοίκους εχθρική, οι πρώτες οργανώσεις που συγκροτήθηκαν από τους Έλληνες ήταν πολιτικές, κοινωνικές και φιλανθρωπικές. Την ίδια εποχή, ήταν έντονη η αντιπαράθεση ανάμεσα σε «βασιλικούς» και «βενιζελικούς» οπαδούς. Η Πανελλήνιος Ένωσης, η οποία ιδρύθηκε στην αρχή του 20ου αιώνα, είχε ως σκοπό της την προώθηση και βελτίωση της σχέσης ανάμεσα στους μετανάστες και το ελληνικό κράτος.

Κατά τη διάρκεια των αρχών της δεκαετίας του 1920, στις ελληνικές κοινότητες των ΗΠΑ, ιδρύθηκαν οι οργανώσεις ΑΧΕΠΑ (ΑΗΕΡΑ: American Hellenic Progressive Association) και ΓΚΑΠΑ (GAPA: Greek American Progressive Association) οι οποίες προσέβλεπαν να αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα ξενοφοβίας και ρατσισμού τα οποία είχαν παρατηρηθεί απέναντι στις ελληνικές κοινότητες καθώς και τις αντίστοιχες πιέσεις που ασκούσαν σε αυτές σε σχέση με την πολιτική αφομοίωσης που εφαρμοζόταν από τη χώρα. Ωστόσο, παρότι ο σκοπός τους ήταν κοινός, ο προσανατολισμός των δύο αυτών οργανώσεων ήταν διαφορετικός. Ειδικότερα, η ΑΧΕΠΑ προσανατολίστηκε στην ομαλή ένταξη των Ελλήνων στην κοινωνία των Η.Π.Α., και η δραστηριότητά της αφορούσε τη μαζική πολιτογράφηση των Ελλήνων. Αντίθετα, η ΓΚΑΠΑ εστίασε στην πολιτισμική ταυτότητα και την ελληνική κληρονομιά, στοχεύοντας σε τρόπους διατήρησής της. Οι δύο αυτές οργανώσεις ήρθαν πολλές φορές σε αντιπαράθεση –κάποιες μάλιστα φορές, έντονα– σε σχέση με την διαφορετική τους αντίληψη σχετικά με την ένταξη και την ενσωμάτωση των Ελλήνων στην κοινωνία των Η.Π.Α.

Ωστόσο από τη δεκαετία του 1930 και μετά, οι αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις δύο αυτές οργανώσεις της ελληνικής ομογένειας αμβλύνθηκαν, καθώς υπήρξε μια αλλαγή του γενικότερου κλίματος απέναντι στους μετανάστες.

Ως αποτέλεσμα της εφαρμογής της αρχής αυτής, η εξασφάλιση της διατήρησης στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρούνταν πλέον δεδομένη προκειμένου η ένταξη και η αφομοίωση των Ελλήνων μεταναστών στην κοινωνία των Η.Π.Α. να πραγματοποιηθεί με τρόπο ομαλό και απρόσκοπτο. Οι παραπάνω διαδικαστικές παράμετροι αποτυπώνονται με ιδιαίτερα έντονο τρόπο μέσα από περιοδικά είτε ελληνόφωνα είτε αγγλόφωνα και εφημερίδες όπως είναι ο Εθνικός Κήρυξ και η Ατλαντίς, στη Νέα Υόρκη,

κ.ά., καθώς η εκδοτική δραστηριοποίηση των Ελλήνων μεταναστών οι οποίοι έχουν εγκατασταθεί στις Η.Π.Α. τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο είναι μεγάλη. Ταυτόχρονα, εκτός από την εμφάνιση Ελληνοαμερικανών συγγραφέων, παρουσιάζεται μια ιδιαίτερη ανάπτυξη στη γενικότερη πολιτισμική πραγματικότητα στην ομογένεια, καθώς πραγματοποιούνται θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκδηλώσεις, και χοροί.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να υπογραμμισθεί ο ρόλος της Ελληνικής Ορθόδοξης Αρχιεπισκοπής, ιδιαίτερα σε σχέση με τα ελληνικά σχολεία και την οργάνωσή τους, αλλά και γενικότερα με την κοινωνική δραστηριότητα των Ελλήνων μεταναστών στις ΗΠΑ. Καθώς, ιστορικά, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα στις ΗΠΑ, η αστική τάξη δεν είχε ακόμη διαμορφωθεί, οι κοινοτικές οργανώσεις δεν είχαν προοπτικές εδραίωσης. Τον ρόλο αυτό ανέλαβε να εκπληρώσει η εκκλησία, επισκιάζοντας τις αντίστοιχες ελληνικές κοινότητες, και επιβάλλοντας την παρουσία της ως η βασική ελληνοαμερικανική οργάνωση. Έτσι, όταν κατά την περίοδο του μεσοπολέμου άρχισε η εμφάνιση των μεσοαστικών στρωμάτων στους κόλπους της αμερικανικής ομογένειας, και οι Έλληνες μετανάστες αντιμετώπισαν πιέσεις στο επίπεδο της αφομοίωσης και της απόκτησης αμερικανικής ιθαγένειας, – γεγονός τα οποία οδήγησαν στην ίδρυση των δύο μεγάλων ελληνικών κοινοτήτων όπως έχει σημειωθεί παραπάνω–, ο θεσμός της τοπικής κοινότητας παραμελήθηκε. Ως αποτέλεσμα, μεταπολεμικά, και γύρω στη δεκαετία του 1960, η εκκλησία η οποία είχε αναπτύξει οργανωτική, και αυτόνομη δράση, έθεσε τις τοπικές κοινότητες υπό τον έλεγχό της, μετατρέποντάς τις σε ενορίες (Saloutos, 1964).

Η ελληνορθόδοξη Αρχιεπισκοπή, έχοντας επικεφαλής της τον αρχιεπίσκοπο Ιάκωβο, ο οποίος είχε τη στήριξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, διέθετε ιδιαίτερο κύρος ανάμεσα στις κοινότητες της ομογένειας, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό ώστε ο Αρχιεπίσκοπος θεωρούνταν ως ανεπίσημος ηγέτης των Ελληνοαμερικανών. Κατά την ίδρυσή της, το 1922, η Αρχιεπισκοπή, έχοντας ως έδρα τη Νέα Υόρκη, αντιπροσώπευε ολόκληρη την Αμερικανική Ήπειρο, τόσο τη Βόρεια όσο και τη Νότια. Μόνο το 1996, μετά από την παραίτηση του Ιάκωβου, η εκκλησία αναδιарθρώθηκε και δημιουργήθηκαν ξεχωριστές Αρχιεπισκοπές τόσο στον Καναδά όσο και στην κεντρική και νότια Αμερική. Στις μέρες μας, η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία εκτός

από την αρχιεπισκοπική περιοχή της Νέας Υόρκης αποτελείται από 8 ακόμη μητροπόλεις, και αριθμεί 540 ενορίες. Επίσης, έχει ιδρύσει Θεολογική και Πανεπιστημιακή Σχολή, ευαγή ιδρύματα που αφορούν υπερήλικες αλλά και παιδιά, και πλήθος φιλανθρωπικών οργανώσεων .

β) Η ενσωμάτωση στη χώρα υποδοχής

Οι βασικοί θεσμοί οι οποίοι συμβάλλουν στη διατήρηση και την αναπαραγωγή της ελληνικότητας και της κοινωνικής συνοχής των Ελλήνων της διασποράς, είναι: ο θεσμός των ελληνικών κοινοτήτων, ο οποίος έχει άμεση σχέση με τη συσπείρωση των μεταναστών, η εκκλησία, η οποία αποτελεί τον συνδετικό κρίκο που αφορά την ελληνορθόδοξη πίστη, και το σχολείο, το οποίο συντελεί στη διατήρηση και τη διαιώνιση της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, σημαντικός είναι και ο ρόλος της αλληλοβοήθειας μεταξύ των μεταναστών τόσο στην ίδια πόλη, όσο και ανάμεσα σε διάφορες πόλεις της ίδιας χώρας.

Η έννοια της «κοινότητας» κατέχει τις περισσότερες φορές έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην καινούργια ζωή των μεταναστών στη χώρα υποδοχής τους. Η κοινότητα ανέκαθεν διατηρούσε έναν συγκεκριμένο ρόλο, από τις πρώτες κιόλας ελληνικές παροικίες, όπως αυτές της Αιγύπτου ή της Μαύρης Θάλασσας.

Μένοντας πιστοί στις επιταγές της συγκεκριμένης παράδοσης, οι Έλληνες της διασποράς που εγκαταστάθηκαν τόσο στον Καναδά όσο και στις ΗΠΑ –αρχικά, κατά την προπολεμική περίοδο– οι οποίοι είχαν την απαραίτητη οικονομική επιφάνεια που τους εξασφάλιζε τη δυνατότητα απασχόλησης με τα «κοινά», προχωρούσαν, σε κάθε πόλη, στην ίδρυση κοινοτικών οργανώσεων. Η κοινότητα, με τη σειρά της, είτε ίδρυε η ίδια είτε ασχολούνταν με τη διαχείριση –με άμεσο ή έμμεσο τρόπο– σχολείων, εκκλησιών, πολιτιστικών σωματείων ή φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, όπως νοσοκομείων, ορφανοτροφείων και γηροκομείων. Οι Έλληνες μετανάστες ακολούθησαν το συγκεκριμένο μοτίβο ακόμη και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εγκατάστασή τους πραγματοποιούνταν σε πόλεις στις οποίες κατοικούσε μικρός αριθμός Ελλήνων. Με τον τρόπο αυτό, σε όλες τις πόλεις

στις οποίες εγκαθίσταντο οι Έλληνες είτε δημιουργούσαν εκ νέου κοινοτικές οργανώσεις είτε ενσωματώνονταν σε ήδη δημιουργημένες οργανώσεις, αυξάνοντας τη δυναμική τους.

Ωστόσο, το κλίμα το οποίο αντιμετώπισαν οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες στον Καναδά δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκό. Η канаδική κοινωνία τους θεωρούσε σοσιαλιστές και ριζοσπάστες, και, γενικότερα, φορείς εκπρόσωπους της οπισθοδρόμησης. Οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες που έφτασαν στον Καναδά αντιμετώπισαν ιδιαίτερες δυσκολίες σε σχέση με την ένταξή τους στη ζωή της χώρας, μετέφεραν στην καθημερινή τους πραγματικότητα όχι μόνο την ελληνική θρησκεία αλλά και τα ελληνικά έθιμα. Ακόμα, κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων, κινητοποιήθηκαν προκειμένου να παρέχουν βοήθεια στην Ελλάδα, ακόμη και με την κατάταξή τους στον ελληνικό στρατό. Ωστόσο, αντιμετωπίζοντάς τους δε με ιδιαίτερη καχυποψία, το канаδικό κράτος αρνήθηκε τη στρατολόγηση των Ελλήνων μεταναστών στον канаδικό στρατό, κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η σημαντικότερη αιτία ήταν η πολιτική κατάσταση η οποία επικρατούσε στην Ελλάδα, στην οποία ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ήταν φίλα προσκείμενος στη Γερμανία, με την οποία ο Καναδάς ήταν αντίπαλος. Επίσης, σε σχέση με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο απόηχος από τις συνέπειες που έφερε στην Ελλάδα ο Εθνικός Διχασμός, θα μεταφερθεί σε μεγάλο βαθμό και στις ελληνικές κοινότητες του Καναδά.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία σε ένα γεγονός το οποίο οδήγησε σε μια σειρά βιαιοπραγιών εναντίον Ελλήνων στο Τορόντο. Συγκεκριμένα, στις 2.8.1918, με αφορμή την εκδίωξη του Claude Cludernay, Καναδού βετεράνου, ο οποίος μεθυσμένος επιτέθηκε σε έναν σερβιτόρο, από το ελληνικής ιδιοκτησίας καφέ White City Café, ξεκίνησε μια σειρά βιαιοπραγιών κατά των Ελλήνων, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την παρέμβαση της πολιτοφυλακής και της στρατιωτικής αστυνομίας, καθώς και την καταστροφή των ελληνικών επιχειρήσεων οι οποίες βρίσκονταν στο κέντρο της πόλης¹. Η οργή των βετεράνων του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου είχε σχέση με την θέση της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Είναι σημαντικό να σημειωθεί στο σημείο αυτό πως, μετά από τα

¹ Μπορείτε να δείτε περισσότερα , στο σχετικό βίντεο με τίτλο Violent August

συγκεκριμένα επεισόδια, εκδόθηκε επίσημη ανακοίνωση από τους επικεφαλής της κοινότητας των Ελλήνων του Καναδά στην οποία αναφερόταν η υποστήριξη των Ελλήνων στις Συμμαχικές δυνάμεις, στο γεγονός πως οι Έλληνες οι οποίοι είχαν Καναδική υπηκοότητα υπηρέτησαν στις τάξεις του Καναδικού στρατού, καθώς και το γεγονός ότι ένας σημαντικός αριθμός Ελλήνων κατά τη διάρκεια του Πολέμου ανήκε στο Καναδικό Εκστρατευτικό Σώμα (Canadian Expeditionary Force) με το οποίο πολέμησε, μερικοί μάλιστα από τους οποίους έχασαν τη ζωή τους ή έμειναν ανάπηροι. Μετά το πέρας των γεγονότων αυτών, η ελληνική παροικία μετακόμισε γύρω από τη λεωφόρο Ντάνφορθ, όπου κατοικούν μέχρι σήμερα.

Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι συνέπειες του Εθνικού διχασμού στην Ελλάδα επηρέασαν και τις ελληνικές κοινότητες του Καναδά: για παράδειγμα, στο Μόντρεαλ, το 1925, δημιουργήθηκαν δύο ελληνικές κοινότητες, με διαφορετικά μεταξύ τους σχολεία και εκκλησίες. Μετά τη δεκαετία του 1930, σταδιακά, επανήλθε η ενότητα στην ομογένεια (Κωνσταντινίδης, 2004).

Μεταστροφή του αρνητικού αυτού κλίματος απέναντι στους Έλληνες μετανάστες επιτεύχθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1930, όταν πλέον τα παιδιά των μεταναστών αυτών, απέκτησαν πανεπιστημιακή μόρφωση ή αντίστοιχο πτυχίο και εξειδίκευση. Το 1931, οι Έλληνες του Καναδά αριθμούν περίπου 9.500. Κατά την ίδια χρονική περίοδο, η πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων γίνεται περισσότερο φιλοδυτική, ενώ στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελλάδα συστρατεύθηκε με τις Μεγάλες Δυνάμεις, και η Ελληνική Αντίσταση πολέμησε κατά της Γερμανικής κατοχής.

Στη μεταπολεμική περίοδο, η κοινοτική ζωή παρουσίασε κάποιες ιδιομορφίες εξαιτίας του γεγονότος πως στις περισσότερες χώρες υποδοχής υπήρχαν ήδη οργανωμένες κοινωνικές δομές, οι οποίες εκφραζόταν με τη μορφή παροχών είτε κοινωνικών είτε συνταξιοδοτικών, και, ως εκ τούτου, δεν υπήρχε ουσιαστική ανάγκη για την ίδρυση και λειτουργία αμιγώς ελληνικών νοσοκομείων, ορφανοτροφείων ή γηροκομείων (Κωνσταντινίδης, 2004).

Επιπρόσθετα, επειδή κατά την περίοδο αυτή απώτερος στόχος των χωρών υποδοχής αποτελούσε η αφομοίωση των μεταναστών σε αυτές, έκανε την εμφάνισή της από την πλευρά των μεταναστών μια έντονη κινητικότητα η οποία κατευθύνθηκε προς δραστηριότητες που αφορούσαν άλλους τομείς,

όπως τον τομέα της εκπαίδευσης και της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας προκειμένου να ενισχυθεί η σύνδεση με την Ελλάδα και τον πολιτισμό της, ως χώρα προέλευσης και η ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας.

Παράλληλα, εκτός από τις κοινοτικές οργανώσεις, παρατηρήθηκε η ίδρυση μιας σειράς από δευτεροβάθμιες οργανώσεις όπως ήταν οι ομοσπονδίες, ενώ, μαζί με τις κοινότητες ιδρύθηκαν από την ομογένεια αθλητικά σωματεία, τοπικοί σύλλογοι και οργανώσεις πολιτιστικού χαρακτήρα, στα οποία συσπειρώθηκαν ομογενείς που τους ένωνε ο κοινός τόπος καταγωγής. Θα πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό, πως καθώς η μεταπολεμική μεταναστευτική ροή είχε ως αφετηρία της τη νησιωτική και τη βόρεια Ελλάδα, στις αντίστοιχες περιοχές στις οποίες εγκαταστάθηκαν μετανάστες από αυτές τις περιοχές, υπήρξαν σημαντικότερες και μεγαλύτερες τοπικές οργανώσεις. Έτσι, στον Καναδά και τις ΗΠΑ οι μεγαλύτερες αριθμητικά οργανώσεις ήταν αυτές των Μακεδόνων και των Ηπειρωτών.

Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος τον οποίο διαδραμάτισαν στην εγκατάσταση και την ομαλή ένταξη των μεταναστών στον Καναδά και τις ΗΠΑ οι εφημερίδες και τα περιοδικά, καθώς και οι ραδιοφωνικές και των τηλεοπτικές εκπομπές. Τέλος, δεν μπορεί να παραλειφθεί ο ρόλος τον οποίο έπαιξαν στη δημιουργία και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής διάφορες οργανώσεις Ελλήνων μεταναστών οι οποίες αφορούσαν συγκεκριμένα, ειδικά ενδιαφέροντα, όπως επαγγελματικοί σύνδεσμοι, ιατρικοί σύλλογοι, κ.λ.π.

Κατά την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, υπήρξαν αρκετοί Ελληνοκαναδοί οι οποίοι κατατάχτηκαν και πολέμησαν στον καναδικό στρατό. Παράλληλα ωστόσο, ιδρύθηκε το Ελληνικό Ταμείο Αρωγής Πολέμου (Greek War Relief Fund) το οποίο είχε ως αποκλειστικό του σκοπό την παροχή βοήθειας στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα, με τη συμβολή του Ερυθρού Σταυρού, στάλθηκαν από τους Έλληνες του Καναδά στην πατρίδα όχι μόνο χρήματα αλλά και τρόφιμα, ρουχισμός και φάρμακα.

Μεταπολεμικά, η άφιξη στον Καναδά των Ελλήνων μεταναστών μετέβαλε την εικόνα των ελληνικών κοινοτήτων. Παρότι οι προπολεμικοί μετανάστες κατείχαν τον έλεγχο και την οργάνωση των κοινοτήτων, τόσο στο επίπεδο των εκκλησιών, των σωματείων ή των σχολείων, –τα παιδιά τους

είχαν ήδη ενσωματωθεί στην καναδική κοινωνική δομή και ασκούσαν τα δικά τους επαγγέλματα όπως ελεύθεροι επαγγελματίες, ακαδημαϊκοί ή έμποροι—, οι νέοι μετανάστες έφεραν μαζί τους νέες ιδέες, και ενεργούς δεσμούς με την Ελλάδα, δεσμούς οι οποίοι στους πρώτους μετανάστες είχαν πλέον χαλαρώσει.

Οι νέοι αυτοί μετανάστες, ανέπτυξαν τα δικά τους επαγγέλματα: μικροεπιχειρηματίες, μικροκαταστηματάρχες, βιοτέχνες και ιδιοκτήτες εστιατορίων. Ωστόσο, οι συνθήκες ζωής τους στη νέα κοινωνία, τουλάχιστον κατά τα πρώτα χρόνια της άφιξής τους, δεν ήταν εύκολες, αλλά το αντίθετο. Ακόμα περισσότερο, η υποδοχή που τους επιφύλασσαν οι ήδη εγκατεστημένοι εκεί μετανάστες δεν ήταν ιδιαίτερα θερμή. Ως εκ τούτου, δημιουργήθηκε μια διάσταση ανάμεσα στους νέους και τους παλιούς Έλληνες μετανάστες, ο βαθμός της οποίας αυξανόταν σταδιακά, καθώς αυξανόταν παράλληλα και ο ρυθμός της μετανάστευσης. Η απόσταση αυτή πήρε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις με την άνοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα, καθώς οι ήδη εγκατεστημένοι στον Καναδά Έλληνες μαζί με την Εκκλησία υποστήριξαν τη δικτατορία με έμμεσο ή άμεσο τρόπο, ενώ οι νέοι μετανάστες είχαν αντιδικτατορικές πεποιθήσεις.

Ως αποτέλεσμα της διάστασης απόψεων ανάμεσα στους παλιούς και τους νέους μετανάστες, οι πρώτοι από αυτούς, οι οποίοι είχαν τον έλεγχο της οργάνωσης των τοπικών κοινοτήτων, δημιούργησαν νέους μορφωτικούς και εκπαιδευτικούς οργανισμούς, στοχεύοντας όχι μόνο στην επιτυχημένη αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που προέκυψαν, αλλά, περισσότερο, στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού και της γλώσσας στα παιδιά των Ελλήνων της ομογένειας. Μετά την επαναφορά της δημοκρατίας στην Ελλάδα, η διάσταση ανάμεσα στους «παλιούς» και τους «νέους» μετανάστες αποκαταστάθηκε. Παράλληλα, καθώς τα μέλη τους ανανεώθηκαν με την πάροδο του χρόνου, οι φορείς της ομογένειας απέκτησαν ένα περισσότερο δημοκρατικό προφίλ, εξακολουθώντας, ωστόσο να ακολουθούν ο καθένας από αυτούς μια διαφορετική προσέγγιση στα ευρύτερα κοινωνικά θέματα. Σήμερα, οι κοινότητες, μέσω των συμβουλίων τους τα οποία είναι αιρετά, και εκλέγονται με δημοκρατικές διαδικασίες, έχουν αναλάβει την ευθύνη σχετικά με την εκπαίδευση και τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας

καθώς και τις πολιτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες των διαφόρων οργανισμών που δραστηριοποιούνται μέσα στις πλαίσιά τους.

Οι σκληρές εργασιακές συνθήκες των πρώτων μεταναστών που εγκαταστάθηκαν στον Καναδά εξακολούθησαν να υπάρχουν και στη νέα γενιά των μεταναστών που προέρχονταν από την Ελλάδα. Επιπρόσθετα, οι νέοι μετανάστες δε γίνονταν πάντα δεκτοί με ιδιαίτερο ενθουσιασμό από τους παλιότερους, γεγονός που οδήγησε σε ένα είδος σχίσματος ανάμεσα στους εκπροσώπους των δύο μεταναστευτικών ρευμάτων το οποίο ενισχύθηκε όσο η μετανάστευση αυξανόταν, δημιουργώντας ένα χάσμα το οποίο βάθυνε με την επικράτηση της δικτατορίας στην Ελλάδα. Έτσι, το κατεστημένο των ελληνικών παροικιών οι οποίες είχαν δημιουργηθεί κατά το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα, μαζί με την Εκκλησία, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο αποτέλεσαν υποστηρικτές της δικτατορίας, ενώ οι νέοι μετανάστες αποτέλεσαν υποστηρικτές των αντιδικτατορικών οργανώσεων, οι οποίες ενισχύθηκαν από την παρουσία στον Καναδά, Ελλήνων πολιτικών εξορίστων, όπως για παράδειγμα του Ανδρέα Παπανδρέου, μετέπειτα πρωθυπουργού της Ελλάδας, ο οποίος για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της δικτατορίας διέμενε στο Τορόντο.

Σε αντίθεση με τον γενικά μετριοπαθή συντηρητισμό της Καναδικής πολιτικής και κοινωνίας τη δεκαετία του 1950, η κοινωνία των Η.Π.Α. διακρινόταν από έντονο αντικομμουνιστικό ρεύμα, ενώ, ταυτόχρονα διέθετε στοιχεία οικονομικής ανάπτυξης και ευμάρειας. Επιπλέον, αποτελούσε μια συντηρητική κοινωνία τόσο σε επίπεδο κοινωνικό όσο και πολιτικό. Ως εκ τούτου, τόσο οι νέοι μετανάστες οι οποίοι έφτασαν από την Ελλάδα όσο και, γενικότερα, η ελληνοαμερικανική ομογένεια, παρουσίασε μια στροφή προς μια συντηρητική ιδεολογική τοποθέτηση. Στην πράξη, η μεταστροφή αυτή αποτυπώθηκε με μια μεγαλύτερη υποστήριξη στο Ρεπουμπλικανικό κόμμα κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, ενώ μέχρι τότε το Δημοκρατικό κόμμα ήταν εκείνο το οποίο συγκέντρωνε τις ψήφους των Ελλήνων μεταναστών.

Ο υψηλός βαθμός της κοινωνικής ενσωμάτωσης των Ελληνοκαναδών, αποδεικνύεται από τον υψηλό βαθμό της πολιτικής τους παρέμβασης στην καναδική ζωή, και από το ανεπτυγμένο ενδιαφέρον τους, αντίστοιχα, για την πολιτική ζωή στον Καναδά. Έτσι, ενώ τόσο οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες

όσο και η πρώτη γενιά μεταναστών επέδειξαν εξαιρετικά μειωμένο ενδιαφέρον για την πολιτική ζωή του Καναδά, αναπαράγοντας την πολιτική πραγματικότητα της Ελλάδας, δε συνέβη το ίδιο με τις επόμενες γενιές μεταναστών, οι οποίοι ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για το πολιτικό γίνεσθαι του Καναδά, εκδηλώνοντας αντίστοιχα, ελάχιστο ενδιαφέρον για την ελληνική πολιτική σκηνή.

Μετά το τέλος της δεκαετίας του 1950, η οποία χαρακτηρίστηκε από το πολιτικό στίγμα ενός μετριοπαθούς συντηρητισμού, ο Καναδάς ακολούθησε μια πορεία φιλελεύθερης εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής, η ελληνική ομογένεια ακολούθησε μια φιλελεύθερη πολιτική και ιδεολογική γραμμή. Έτσι, γενικά, οι Ελληνοκαναδοί εξέφρασαν την υποστήριξή τους στο Φιλελεύθερο Κόμμα, το οποίο εφάρμοσε μια πολυπολιτισμική πολιτική. Μέσα στη διάρκεια των χρόνων, και ως ανταπόκριση των πολιτικών γεγονότων τα οποία έλαβαν χώρα στην Ελλάδα, θα πρέπει να σημειωθεί η κινητοποίηση που πραγματοποιήθηκε στη διάρκεια της επταετίας 1967-1974 κατά της απριλιανής δικτατορίας, όπως και, αντίστοιχα, στο Κυπριακό και το Μακεδονικό Ζήτημα. Το 1982 ιδρύθηκε το Ελληνοκαναδικό Κογκρέσο, το οποίο αποτελεί ένα συντονιστικό όργανο της ομογένειας, προκειμένου να επηρεαστεί ο τομέας της καναδικής εξωτερικής πολιτικής που αφορά την Ελλάδα και τις θέσεις της.

Τόσο η καναδική Ομοσπονδιακή Βουλή όσο και τα επαρχιακά κοινοβούλια έχουν σήμερα στους κόλπους τους βουλευτές με ελληνική καταγωγή, ενώ και η τοπική αυτοδιοίκηση φιλοξενεί αντίστοιχες παρουσίες. Ταυτόχρονα, μέσα στο πλαίσιο που αφορά τις πολιτικές δραστηριότητες των Ελληνοκαναδών, ανήκει το ελληνοκαναδικό «λόμπι», το οποίο δηλώνει την υποστήριξή του στα εθνικά θέματα. Το ελληνοκαναδικό «λόμπι», στη διάρκεια των χρόνων, έχει επιδείξει έντονη δραστηριότητα στον αγώνα κατά της απριλιανής δικτατορίας, και σε ζητήματα όπως το Κυπριακό και το Μακεδονικό, αλλά και σε διάφορα πολιτικά θέματα τα οποία ανέκυψαν κατά καιρούς και απασχόλησαν τους Έλληνες.

Ο ίδιος υψηλός βαθμός της κοινωνικής ενσωμάτωσης των Ελλήνων του Καναδά αποδεικνύεται και από την ενεργή και δραστήρια παρουσία τους στην οικονομική ζωή, τον επαγγελματικό τομέα, –ως ελεύθεροι επαγγελματίες,

γιατροί, δικηγόροι– αλλά με εξίσου σημαντική παρουσία στους τομείς της επιστήμης και της εκπαίδευσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατά τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά, από την πλευρά του Καναδικού κράτους υπήρξε έντονη η προσπάθεια της αφομοίωσής τους στην Καναδική κοινωνία, καθώς επρόκειτο κυρίως για άνδρες μετανάστες, οι οποίοι, με τον γάμο τους με ντόπιες γυναίκες μάθαιναν τη γλώσσα και αφομοιώνονταν στην Καναδική κοινωνία.

Στην διάρκεια των χρόνων που ακολούθησαν το 1940, ήταν μεγαλύτερη η ενσωμάτωση των Ελλήνων μεταναστών στην Καναδική κοινωνία. Αυτό συνέβη κυρίως για δύο λόγους: ο πρώτος λόγος οφείλεται στο γεγονός πως γύρω στο 1930, η δεύτερη γενιά των προπολεμικών μεταναστών φαίνεται πως ήταν περισσότερο προσαρμοσμένη στο Καναδικό γίνεσθαι, και ο δεύτερος με το γεγονός πως τα χρόνια που ακολούθησαν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τους καινούργιους μετανάστες που ήρθαν από την Ελλάδα, άρχισε να υπάρχει ανάπτυξη κυρίως στον τομέα της οικονομίας, με την άνθηση μικρών ελληνικών επιχειρήσεων, κυρίως εστιατορίων, όπου η καθημερινή επαφή των Ελλήνων με τους Καναδούς οδήγησε στην εκμάθηση της γλώσσας και στην εξοικείωση με την Καναδική πολιτιστική και κοινωνική πραγματικότητα.

Στις μέρες μας, μέσω των μεικτών πλέον γάμων, οι Ελληνοκαναδοί έχουν προχωρήσει στην αφομοίωση των καναδικών αρχών ζωής, και ειδικότερα της κουλτούρας της Βόρειας Αμερικής γενικότερα, έχοντας διατηρήσει ωστόσο εθνοτικές πολιτιστικές αξίες και χαρακτηριστικά. Προς αυτή την κατεύθυνση έχει βοηθήσει βέβαια και η πολυπολιτισμική πολιτική που έχει εφαρμόσει ο Καναδάς από το 1971 η οποία δίνει τη δυνατότητα στις διάφορες εθνοτικές ομάδες οι οποίες κατοικούν στην επικράτειά του να διατηρήσουν εθνοτικά τους χαρακτηριστικά όπως η γλώσσα και γενικότερα η κουλτούρα. Έτσι, οι σημερινοί Ελληνοκαναδοί διαθέτουν μια ιδιαίτερη εθνοπολιτιστική ταυτότητα στην οποία συνυπάρχουν στοιχεία τα οποία προέρχονται τόσο από την ελληνική κουλτούρα όσο και από την καναδική, και γενικότερα τη βορειοαμερικανική.

Επιπρόσθετα, σήμερα είναι γενικά αποδεκτό πως η κοινωνική κινητικότητα των Ελλήνων του Καναδά είναι εμφανής. Ειδικότερα, σήμερα οι Ελληνοκαναδοί βρίσκονται σε θέσεις ιδιαίτερα υψηλές στον τομέα της

οικονομίας και της κοινωνικής ζωής της χώρας, ενώ τόσο το μορφωτικό όσο και το εισοδηματικό τους επίπεδο είναι επίσης υψηλό. Επίσης, η μεγάλη πλειοψηφία των ελληνοκαναδών που ανήκουν στη δεύτερη και τρίτη γενιά και ζουν στην περιοχή του Κεμπέκ είναι τρίγλωσσοι, μιλώντας αγγλικά, γαλλικά και ελληνικά, ενώ στον υπόλοιπο Καναδά, δίγλωσσοι, μιλώντας αγγλικά και ελληνικά. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει πως και ο γλωσσικός δείκτης ενσωμάτωσής τους κινείται επίσης σε υψηλά επίπεδα, όπως στα ίδια υψηλά επίπεδα κινείται η ελληνική παρουσία στο επίπεδο του οικονομικού τομέα του Καναδά, όπου, σε αντίθεση με τις μικρές, οικογενειακές στην πλειοψηφία τους επιχειρήσεις της πρώτης μεταναστευτικής περιόδου, παρουσιάζεται μια έντονη οικονομική δραστηριοποίηση η οποία γίνεται εμφανής με αλυσίδες επιχειρήσεων οι οποίες ανήκουν σε ελληνοκαναδούς.

Σε σχέση με τη διαμόρφωση της πολιτικής κουλτούρας, μπορεί να υπογραμμισθεί με βεβαιότητα πως το ενδιαφέρον το οποίο επιδεικνύουν οι Ελληνοκαναδοί για την πολιτική ζωή του Καναδά βρίσκεται σε σχετικά υψηλό επίπεδο καθώς κάποιοι από αυτούς δηλώνουν την παρουσία τους είτε από τα έδρανα της καναδικής βουλής είτε από τις αντίστοιχες βουλές των επαρχιών της χώρας. Αντιθέτως, το ενδιαφέρον τους για τις τοπικές οργανώσεις των ελληνικών κομμάτων οι οποίες βρίσκονται στις ελληνικές παροικίες είναι εξαιρετικά μειωμένο.

Ως συμπέρασμα, θα μπορούσε να σημειωθεί πως ο βαθμός τόσο της κοινωνικής κινητικότητας των Ελλήνων που ζουν στον Καναδά όσο και αυτός της ενσωμάτωσής τους στην κοινωνία του Καναδά, είναι υψηλός, γεγονός το οποίο αποτελεί φυσική εξέλιξη, ενισχυμένη από το γεγονός ότι στις μέρες μας το μεταναστευτικό ρεύμα από την Ελλάδα προς τον Καναδά, έχει ουσιαστικά σταματήσει και, ως εκ τούτου, δεν υπάρχει ανανέωση στις ελληνοκαναδικές παροικίες. Παρότι βέβαια η ελληνικότητα τονίζεται ιδιαίτερα έντονα από τις κοινοτικές οργανώσεις των Ελλήνων του Καναδά, οι κοινωνικές επιστήμες έχουν ήδη σημειώσει ενδείξεις μιας ολοένα διευρυνόμενης διαδικασίας αφομοίωσης. Μια από τις ενδείξεις αυτές αποτελεί το γεγονός πως το ελληνόφωνο στοιχείο στα ελληνικές συνοικίες των μεγαλουπόλεων του Καναδά όπως το Τορόντο, το Βανκούβερ ή το Μόντρεαλ, μειώνεται σταδιακά. Μια παρόμοια μείωση εμφανίζεται κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων και στον αριθμό των μαθητών που φοιτούν στα ελληνόγλωσσα σχολεία ενώ η

εισαγωγή της χρήση της αγγλικής γλώσσας ακόμη και στο επίπεδο της εκκλησίας, φαίνεται πως αποδυναμώνει την αντίστοιχη ελληνική.

Παρότι η έννοια της ενσωμάτωσης ήταν πάντα όχι απλά επιθυμητή αλλά απαραίτητη και αναγκαία για την ομαλή ένταξη των Ελλήνων μεταναστών στην κοινωνική και πολιτισμική ζωή του Καναδά, η έννοια της αφομοίωσης δεν παρουσιάζει την ίδια αναγκαιότητα. Η εθνική επιβίωση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους των παροικιών του Καναδά που αφορούν τους ελληνοκαναδούς, όπως άλλωστε και όλων των Ελλήνων της Διασποράς. Ωστόσο, η επιβίωση αυτή δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τη δυναμική που διαθέτουν αυτές, –καθώς πλέον οι αφομοιωτικές τάσεις στις σύγχρονες κοινωνίες είναι εξαιρετικά ισχυρές–, αλλά και από το μέγεθος της στήριξης που μπορεί να τους παρέχει το εθνικό κέντρο. Πέρα από τον ρόλο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, ο οποίος είναι καθοριστικός, για το ίδιο το μέλλον των Ελλήνων του Καναδά, σημαντικός είναι και ο ρόλος της τεχνολογικής προόδου, καθώς αυτή, επιτρέποντας μια εύκολη και συχνή επαφή με το εθνικό κέντρο, μπορεί να λειτουργήσει θετικά απέναντι στην προσπάθεια για τη μείωση του ρυθμού αφομοίωσης.

Ωστόσο, ο δεσμός ανάμεσα στους μεταπολεμικούς Έλληνες της Διασποράς και το εθνικό κέντρο είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού παραγόντων. Μερικοί από αυτούς είναι ο βαθμός στον οποίο υπάρχει κοινοτική οργάνωση και συνοχή στον ελληνισμό που βρίσκεται στη συγκεκριμένη χώρα του εξωτερικού, η απόσταση η οποία χωρίζει γεωγραφικά τη χώρα αυτή με την Ελλάδα και το πλήθος των τεχνολογικών μέσων με τα οποία επιτυγχάνεται η επαφή ανάμεσα στους Έλληνες του εξωτερικού και τον τόπο καταγωγής αυτών. Ωστόσο, σημαντικότερος παράγοντας αποτελεί ο συνδυασμός μεταξύ της πολιτικής που ακολουθείται από τη χώρα υποδοχής, και της πολιτικής κατάστασης και της πολιτικής που ακολουθεί η Ελλάδα.

Η ταραγμένη πορεία της πολιτικής ιστορίας της Ελλάδας του μεσοπολέμου και οι διακυμάνσεις που αυτή ακολούθησε, λειτούργησε υποβοηθητικά σε σχέση με τη διατήρηση στενής σχέσης ανάμεσα στους Έλληνες του Καναδά και το εθνικό κέντρο. Εθνικά ζητήματα όπως το Κυπριακό, το Μακεδονικό δραστηριοποίησαν τους Ελληνοκαναδούς ομογενείς παρακινώντας τους να σταθούν με emphatic τρόπο κοντά στην Ελλάδα.

Παράλληλα, η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο εθνικό κέντρο και τους Έλληνες της Διασποράς, επηρεάζεται από την εναρμόνιση με το πολυπολιτισμικό ιδεώδες, ένα ιδεώδες το οποίο υποστηρίζεται ιδιαίτερα από την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα του Καναδά. Σε αυτό το περιβάλλον, η διατήρηση της εθνοτικής και της πολιτισμικής ταυτότητας προσπαθεί να εξισορροπήσει τη διαδικασία αφομοίωσης η οποία με τη σειρά της επηρεάζει τη δεύτερη και την τρίτη γενιά των Ελληνοκαναδών.

Η εναρμόνιση με το πολυπολιτισμικό ιδεώδες, τέλος, επηρεάζει και τις σχέσεις εθνικού κέντρου και Διασποράς. Οι συνθήκες της παγκοσμιοποίησης και της διατήρησης εθνοτικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων εξισορροπεί την αμείλικτη διαδικασία αφομοίωσης της δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών. Καθώς ο σύγχρονος κόσμος εξελίσσεται ραγδαία, η προσπάθεια διατήρησης της «εθνικής» ταυτότητας του Ελληνισμού του Καναδά, -όπως και, γενικότερα, των Ελλήνων της Διασποράς-, έχει αποκτήσει την έννοια της πρόκλησης.

Ωστόσο, όπως έχει επισημανθεί σε πολλά σημεία παραπάνω, το σημαντικότερο πρόβλημα της ομογένειας στον Καναδά, αποτελεί το γεγονός πως αυτή, προσπαθεί να επιβιώσει σε μια νέα εποχή, κατά την οποία δεν υπάρχουν νέοι μετανάστες. Χωρίς τους νέους μετανάστες, οι Ελληνοκαναδοί θα πρέπει να επιβιώσουν βασισμένοι στη δική τους δυναμική, και τη στήριξη που θα έχουν από την Ελλάδα, καθώς ο χαρακτήρας των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν είναι σύνθετος και πολύπλοκος. Απέναντι σε αυτές τις αφομοιωτικές τάσεις οι οποίες ενυπάρχουν στην καναδική πραγματικότητα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν η ελληνόγλωσση παιδεία, οι κοινοτικοί θεσμοί, και η συμβολή της τεχνολογικής προόδου στο επίπεδο της άμεσης και καθημερινής επαφής με την Ελλάδα. Παράλληλα, είναι σημαντικό να κινηθεί προς την κατεύθυνση αυτή και η εκκλησία.

Ωστόσο και η μητροπολιτική Ελλάδα, από τη δική της πλευρά, θα πρέπει να αντιμετωπίσει την νέα πραγματικότητα η οποία έχει διαμορφωθεί στον τομέα της Ελληνικής διασποράς στον Καναδά με βάση την ιδιαιτερότητα του πολυπολιτισμικού του περιβάλλοντος. Ως εκ τούτου, οφείλει να διαμορφώσει και να ιεραρχήσει μια σειρά από νέους στόχους για το μέλλον. Οι στόχοι αυτοί θα πρέπει να αποτελούν προϊόν ενός εποικοδομητικού διαλόγου ανάμεσα τόσο στις ελληνικές παροικίες του Καναδά, όσο και ανάμεσα σε αυτές και την Ελληνική πολιτεία, προκειμένου να αναλυθεί η νέα,

πολυδιάστατη πραγματικότητα η οποία ισχύει σήμερα. Ο τρόπος με τον οποίο τα δεδομένα αυτά θα αναλυθούν είναι ιδιαίτερα σημαντικός προκειμένου να δοθούν ικανοποιητικές απαντήσεις και λύσεις ώστε η καναδική διασπορά να αποκτήσει τη δύναμη και τη δυναμική που της αναλογεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βαΐου, Ντ., Στρατηγάκη, Μ. (2009) Επιμ. *Το Φύλο της Μετανάστευσης*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Βακαλόπουλος, Α. (1988) *Καίρια θέματα της ιστορίας μας*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη.

Βουλή των Ελλήνων, (2006) *Οι Έλληνες στη Διασπορά, 15ος- 20ος αι.* Επιμ. Ιωάννης Κ. Χασιώτης, Κ. Ι., Κατσιαρδή-Heiring, Ο., Αμπατζή, Α. Ε., Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα.

Clogg, R. (2004) *Ελληνική Διασπορά στον 20ο αιώνα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Δαμανάκης, Μ. (1999) *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.

Green, N. (2010), «Γαλλοαμερικανικές ιστορίες» στο *Οι δρόμοι της μετανάστευσης*, Σαββάλας, Αθήνα

Ιωσηφίδης, Θ. (2002), *Θεωρίες για τη Μετανάστευση*, Σημειώσεις για το μάθημα «Θέματα Γεωγραφικής Κινητικότητας, Μετανάστευση και Τουρισμός», του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη.

Κόντης, Α. (1997) *Η έρευνα στην Ελλάδα για τον ελληνισμό της Διασποράς*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 92-93/Α΄-Β΄

Κωνσταντινίδης, Σ. (2006) «Καναδάς» στο *Οι Έλληνες στη Διασπορά 15ος- 20ος αι.*, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα.

Κωνσταντινίδης, Σ. (2004) *Η παρουσία των Ελλήνων στον Καναδά*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο.

Κωνσταντινίδης, Σ., (2001) Επιμ. *Η Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στον Καναδά*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ, Ρέθυμνο.

Λαλιώτου, Ι. (2006) «Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής» στο *Οι Έλληνες στη Διασπορά 15ος- 20^{ος} αι.*, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα.

Μανούσας Μ. Ι. (1991) «Οι μεγάλες ελληνικές παροικίες της Ιταλίας (Βενετία, Νεάπολη, Λιβόρνο, Τεργέστη) από την Άλωση της

Κωνσταντινούπολης (1453) ως σήμερα», στο *Proceedings of the First International Congress on the Hellenic Diaspora*, επιμ. J.M. Fossey, Amsterdam.

Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (2007) Επιμ. *Η γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα*, Τα ευρήματα της Πανελλήνιας έρευνας του Κ.Ε.Θ.Ι., Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα.

Μουσούρου, Λ. (1991) *Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Gutenberg, Αθήνα.

Ναξάκης, Χ., Χλέτσος, Μ. (2001) *Μετανάστες και Μετανάστευση, Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές πτυχές*, Πατάκης, Αθήνα.

Ράλλη, Α. (2019), *Γλώσσα και μετανάστευση: η γλώσσα των Ελλήνων μεταναστών*, Εργαστήριο νεοελληνικών διαλέκτων, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Συκάς, Θ. (2008) *Αλλοδαποί μετανάστες στις περιοχές της Ευρωπαϊκής Υπαίθρου, Η περίπτωση της Ελλάδας*, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

Ταπεινός, Γ.Φ. (1993) *Στοιχεία Δημογραφίας: Ανάλυση, Κοινωνικοοικονομικοί Παράγοντες και Ιστορία του Πληθυσμού*, Παπαζήσης, Αθήνα.

Τερκενλή, Θ., Ιωσηφίδης, Θ., Χωριανόπουλος, Ι. (2007) *Ανθρωπογεωγραφία: Άνθρωπος, Κοινωνία και Χώρος*, Κριτική, Αθήνα.

Τσίμπος, Π. (2004). «Οι Έλληνες στον Καναδά: Ιστορική και κοινωνιολογική ανασκόπηση». στο R. Clogg (επιμ.), *Η Ελληνική Διασπορά στον 20ο αιώνα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Φωτιάδης Κ. (1990) ο Ελληνισμός της Κριμαίας, Μαριούπολη, δικαίωμα στη μνήμη, Ηρόδοτος, Αθήνα.

Χαλκιάς, Κ. (1985) «Η εκκλησία και η παροικία», στο Λεωνίδας Μπόμπας, *Ο Ελληνισμός του Μόντρεαλ 1843-1985*, Μόντρεαλ.

Χασιώτης, Ι. (2007) «Οι μεταναστεύσεις και η νεοελληνική Διασπορά. Ο Απόδημος Ελληνισμός από την Άλωση ως σήμερα», στο *Ελληνική Ιστορία-Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 25, Εκδοτική Αθηνών Αθήνα.

Χασιώτης, Ι. (2000) «Η μεταπολεμική μετανάστευση και ο Απόδημος Ελληνισμός», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 16, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.

Ψημμένος, Ι. (2004) *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια. Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα*, Παπαζήσης, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Burqess, Th, (2018) *Greeks in America an Account of Their Coming Progress Customs Living and Aspirations*, Franklin Classics Trade Press.

Chimbos, P. (1980) *The Canadian Odyssey, The Greek experience in Kanada*, McClelland and Stewart, Toronto.

Constantinides, S. (1983) *Les Grecs du Québec: analyse historique et sociologique*. O Metoikos-Le Métèque, Montreal.

Eklund, L. (2000) *Gender Roles and Female Labour Migration. A Qualitative Study of Female Migrant Workers in Beijing*. Report from a Minor Field Study, Department of Sociology, Lund University.

Kofman, E., Phizaclea A., Raghuram, P., Sales, R. (2000) *Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics*, Routledge, London.

Lloyd, K. (2011) *Long-lasting Greek influence in Canada*, Canadian immigrant.

Maniakas, T. (1991) *The ethnolinguistic reality of Montreal Greeks*. University of Montreal, Montreal.

Matras, Y. (2009) *Language contact: Cambridge textbooks in linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Patrick, D. (2017) «Language Policy and Education in Canada», in Teresa L. McCarty, Stephen May *Language Policy and Political Issues in Education*, Springer.

Ravenstein, E. G. (1989) *The laws of migration*, Journal of the Royal Statistical Society, 48.

Saloutos, T. (1964), *The Greek in the United States*, Cambridge, Mass. Harvard University Press.

Thomason, S. (2001) *Language Contact: An Introduction*. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Wallerstein, I. (1974), *The Rise and Future Demise of the World Capitalist System, Comparative studies in Society and History*, Vol 16, Issue 4.